

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 3. zvezka.

	Stran
Ivan Macun. (Spisal <i>Božidar Flegerič.</i>) [Konec.]	65
Deteljica. (Novela. — Spisal <i>Fr. S. Finžgar.</i>) [Dalje.]	71
Na izprehodu. III. Voznik. (Zložil <i>Anton Hribar.</i>)	76
Vrt, vrt! (Povest. — Spisal <i>I. Štrukelj.</i>)	77
Z Adrije. (Zložil <i>Anton Medved.</i>) 1. Volosko. — 2. Opatija. — 3. Reka. — 4. Sušak. — 5. Trsat. — 6. Lošinj	84
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	86
Črtice s potovanja v Afriko (Piše <i>Egon Moše.</i>) [Dalje.]	91
Književnost	93
<i>Slovenska književnost</i> : Drobtinice. XXX. letnik. — Kateheze. II. zv. — Ročni kažipot. — Koledar Katol. tiskovnega društva v Ljubljani za l. 1899. — Drugo berilo in slovnica za obče ljudske šole. — <i>Hrvaška književnost</i> . Slobodna zidarja u obče i u nas. — <i>Ruska književnost</i> . (Konec.) — <i>Druge knjige</i> . Slovenisches Lesebuch für Deutsche an Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten. — Slove- nisch-deutsches Wörterbuch zum „Slovenischen Lesebuche für Deutsche“ von Lendovšek-Štritof. — Die ersten Schritte des russi- schen Romanes. — Die Reformation und Gegenreformation in den innerösterreichischen Ländern im XVI. Jahrhundert. — Dott. Giuseppe Loschi: Resia. Paese, abitanti, parlate.	
Razne stvari	96
<i>Naše slike</i> . — <i>Glasba</i> . II. glasbeni večer „Glasbene Matice“. — <i>Kdo je za kulturo?</i>	

Na platnicah.

Pogovori. — „*Dom in Svet*“-u. — *V imenu znanstva*. — *Ozna-
nilo*.

Slike.

Galileo Galilei	65
Ozdravel. (Slikal <i>F. E. Rosenthal.</i>)	72, 73
Darovanje v templu (Slikal <i>Rafael.</i>)	81
Rocca di Papa. (K spisu: „V albanskih gorah“.)	88
Samostan Camaldoli. (K spisu: „V albanskih gorah“.)	89

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII., IX. X. in XI.
po 4 gld.

„Cvetje s polja modroslovskega“ (16°, str. 263) se dobiva pri uprav-
ništvu našega lista za 60 kr., s pošto za 65 kr. — Opozarjamo tudi na prejšnje
letnike „Dom in svet“-a.

Ivan Macun.

(Spisal *Božidar Flegerič.*)

(Konec.)

Naj povem tu nekaj svojih mislij o navedenih Macunovih spisih, kolikor mi jih je znanih. Kakor sem že omenil, sestavil in izdal je pokojnik l. 1850. v Trstu čitanko „Cvetje jugoslovansko“ I. del. 8.º XII., str. 270. To knjigo so poslali v razsodbo pokojnemu profesorju Fr. Metelku (rojen 14. mal. srpana l. 1759), ki jo je ostro grajal, kakor leto dnij poprej Fr. Malavašiča knjigo „Slovenska slovnica za perve slovenske šole v mestih in na deželi“, dasi jo je večinoma sestavil po njegovem, za ono dobo zeló dobrem delu „Lehrgebäude der slovenischen Sprache“; očital je namreč izdajatelju premnogo germanizmov in nepravilnih oblik, in to ne po krivici. V tej knjigi je obilo hrvaških izrazov, nekaj pesmic brez pesniške vrednosti, a srbske pesmi so brez razlage, ki bi bila zeló potrebna, ker v njih vse mrgoli turških besedij. Ta razsodba je pisana v nemščini; njen konec se glasi: „für studierende Slovenen ganz unbrauchbar.“ To je pa vsekako preveč, ker je v knjigi nekaj Prešernovih pesmij in jedna rojenega Središčana Štefana Modrinjaka (1774—1827), namreč „Fabula“, ki spada gotovo med najbolje njegove pesniške proizvode.

V delcu: „Kratek pregled slovenske literature“ preveč hvali pisatelj Koseskega, imenujoč ga „kralja sedanje slovenske poezije“, kar Koseski ni bil.

„Dom in svet“ 1899, št. 3.

Poslednje obširneje Macunovo delo je: „Književna zgodovina Slovenskega Štajerja“ 179 strani v mali osmerki v Gradcu, 1883. Pisatelj je posvetil knjigo Miklošiču ob njegovi sedemdesetletnici. Tudi v tej knjigi jezik ni posebno čist; Macun vedno rabi hrvaško besedo „koji“ mesto „kateri“ in več drugih hrvaških besedij, ki niso na pravem mestu; tudi kazi knjigo nekaj nepravilnih oblik.

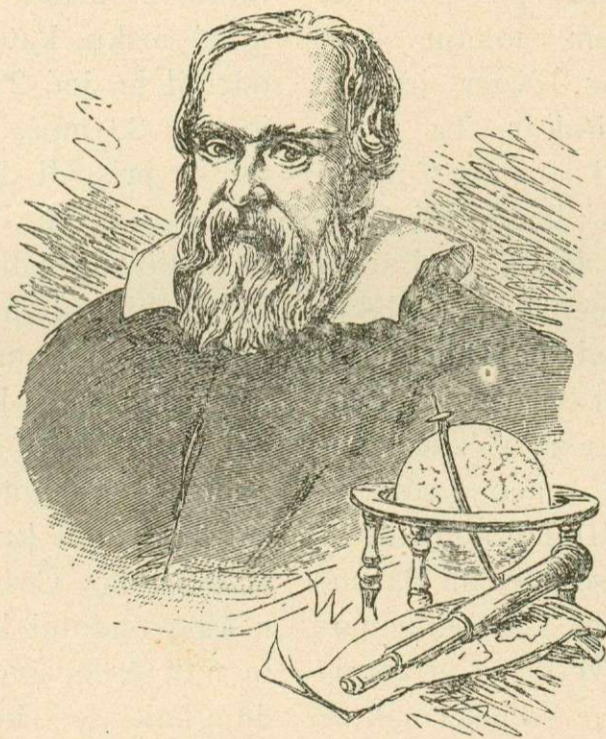
Književniki ¹⁾, o katerih govori Macun, so razdeljeni v tri glavne vrste. V prvi vrsti so oni učenjaki, kateri s svojim pisateljevanjem niso imeli nikakega narodnega namena; namen njihovega delovanja je bil splošen; rabili so latinščino ali pa nemščino v svojih spisih.

V drugo vrsto spadajo možjé, katerim je bil namen duševnega delovanja narodni jezik. V starejšem času so našteti vsi književni delavci, rojeni na slovenskem Štajerju, a v novejšem času so izpuščeni vsi oni, ki so sicer rojeni slovenski Štajerci

v oni dobi, ko se je pri nas vzbudila narodna ideja, a so pisali v tujem nemškem jeziku, prištevaje sami sebe nemški narodnosti.

V tretji vrsti so navedeni časniki, narodne pesmi in nekaj znanih umetnikov, kar jih imamo Slovenci.

¹⁾ O tej znameniti knjigi Macunovi je že gospod A. Fékonja obširno poročal v „Ljublj. Zv.“ l. 1884., str. 625 in nasl., pa 694 in nasl. A ker naš pisatelj

Galileo Galilei.

Macun je začel s sv. Viktorinom, ki je bil najstarejši pisatelj Slovenskega Štajerja. Pisatelj je v drugi polovici 3. stoletja, bil vladika na Ptuj in za cesarja Avrelijana 2. listop. l. 302. umrl mučeniške smrti. Sv. Viktorin je bil pesnik in je tudi razlagal sv. pismo (Skrivno razodetje sv. Janeza); nekateri pisatelji pa trdijo, da ni iz njegovega peresa ostalo nobeno večje delo. Sv. Hjeronim pravi, da dela sv. Viktorina niso posebne vrednosti. Ta duševni velikan je rojen v istem stoletju, ko je sv. Viktorin umrl, moral je torej videti in čitati njegove spise, v katerih je večje hvale vredna dobra volja nego prava vrlina. Sv. Hjeronim tudi pravi, da latinska beseda ni sv. Viktorinu tekla gladko, ker je bil rodom Grk.

Za njim se je razprostirala mnogo stoletij grozna slovstvena tmina po naših deželah. Stoprav v petnajstem stoletju se je pojavil Tomaž Prelokar, čegar ime je Macun krivo zapisal Prekokor. Ta nenavadno nadarjeni mož je bil rojen v Celju in zbok tega so ga sovrstniki imenovali Celjskega („Thomas de Cilia“). Po žalostni smrti Ulrika II., zadnjega grofa celjskega (9. listopada l. 1456.), se je pospel na Dunaju do visokih častij. Bil je učitelj cesarjeviča Leopolda iz slovenščine, katero ga je začel poučevati okoli l. 1466. Ta Slovenec je cesarjevičevemu očetu Frideriku III. jako ugajal, in ker se je ta zelo trudil, da se pobožni Babenberžan Leopold povzdigne med svetnike, poslal je Prelokarja zaradi izvrstnega govorniškega dara v Rim. L. 1480. je bil naš rojak že prošt pri sv. Štefanu in kancelar vseučilišča. L. 1491. je bil vladika v Kostnicah, katera vladikovina je bila zadolžena; Prelokar je živel izredno varčno, da je vladikovino rešil dolgovi in jo spravil zopet v red. (O tem znamenitem možu je pisal obširno M. Ljubša: „Doctor Thomas de Cilia.“ Gradec, 1897. in pa „Dom in svet“ 1896, str. 276.)

Mimo sv. Viktorina in Prelokarja je navêdel Macun v svojem delcu še šestnajst štajerskih pisateljev, kateri so pisali latinski o njej razpravlja po svoje, objavili smo to poročilo lahko. — Uredništvo.

ali nemški, nekateri pa tudi v obeh jezikih. Najiminitnejši izmed teh je Benedikt Kuripešič, prav za prav Kuripečič. Ta za svojo dobo nenavadni mož je bil rojen v Gornjem gradu. Leto njegovega rojstva ni znano. Govoril je slovenski, latinski in tudi nemški in zbok znanja teh treh jezikov je l. 1530. potoval s poslanstvom nemškega kralja Ferdinanda I. v Carigrad. Spisal je knjižico: „Itinerarium, Wegraiss Kün. May. potschafft gen Constantinopel, zu dem Türkischen keiser Soleyman.“ Knjižica ima 64 strani v mali osmerki. V tem delu pripoveduje pisatelj, kako je kralj poslansko družbo l. 1530. odpravil iz Augsburga, kako je odpotoval iz Ljubljane prvi del 21. vel. srp. l. 1530. proti Metliki. Ta oddelek je vodil Josip Lamberg Snežniški. Drugi oddelek, ki ga je vodil hrabri Miklavž Jurišič, kapetan na Reki in v trdnjavi Sisku, katero je l. 1532. slavno branil, odrinil je dné 22. vel. srp. V tem poslanstvu je bilo 33 mož, ki so se združili v Metliki ter so prispeli dné 17. vinotoka v Carigrad. V oni dobi je Ferdinandova vojska začela naskakovati budimsko trdnjavo, in zbok tega je turški sultan, bivši prijatelj Ivanu Zapolji, dal poslanstvo zapreti, ki je ostalo do 22. grudna pod ključem in povrnivši se po isti poti prišlo dné 9. sveč. l. 1531. v Ljubljano. — Ta potopis ni samo suhoparno naštevanje tujih krajev, po katerih je poslanstvo hodilo. Često omenja pisatelj, da so bili nekdanj ondodni kraji v velikem blagostanju in njih prebivavci dokaj premožni; pripoveduje, kako se je kopalo v Srbiji zlato in srebro, posebno hvali Srbijo, v kateri se je pridelovalo mnogo lepe pšenice in rži. V predgovoru tega potopisa sta razložena oba namena, znanstveni in versko-politični. Temu delcu se moramo čuditi zaradi tega, ker podaje pisatelj mnogo novostij, čeprav so Turki ostro pazili na poslance, zlasti še v Carigradu, da ne bi prišli v dotiko z ondodnimi kristijani. Strah Turkov pred to dotiko se vidi tudi iz tega, da poslanska družba ni smela prenočevati v velikih mestih, n. pr. v Sarajevu (Vrhbosni), v Sofiji, Drenopolju, ampak je morala prenočevati le v kaki bližnji

vasi. — To potovanje je dalo povod še drugemu delcu, ki ima naslov: „Ein Disputation oder Gespräch zwayer Stalubben“ itd. Namen tega dela je bil opozoriti zapadno Evropo na težavni in tužni položaj vshodnih krščanskih bratov ter vzbuditi v njih misel, kako bi se dali rešiti kristijani, ki so vzdihovali pod grozno žulečim turškim jarmom.

Akoprem se Kuripešič prišteva Nemcem („Das Land Servia, so wir teutschen nennen Surffen“), vendar kaže na mnogih mestih, da se čuti Slovenca in da zna slovenski jezik; pravi namreč, da je srbski jezik tudi slovanskega rodú („und ist Surffisch auch ein Windisch sprach“), a o Bolgarjih pravi: „Haben auch ein Windische sprach, die unns mer unverstendig gewest, dann der Surffen sprach.“ Svojo slovansko čud odkriva posebno na mestih, kjer omenja srbske narodne pesmi. Sicer ne navaja nikjer v svojih spisih, da je slišal kje kako srbsko narodno pesem, vendar si pa to lahko mislimo. Večkrat se spominja pisatelj v svojem potopisu srbske narodne pesmi, n. pr. ko je stopil dné 29. vel. srpana na turško zemljo, potem ozi-raj oč se na slavnega, na Kosovem polju padlega junaka Miloša Obilića i. dr. O Milošu Obiliću govori, da je storil mnogo slavnih del, o katerih se je tedaj po Hrvaškem in po meji prepevalo mnogo pesmij (vonn welliches Ritterlichen thaten noch jetz in Crabatten und der ende viel lyeder gesungen werden“).

Razven teh dveh knjig sta ostala iz Kuripešičevega peresa še dva latinska spisa, katera je kot tolmač izgotovil v Carigradu in ki sta priobčena v delu: Gevay, „Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Oesterreich, Ungarn und der Pforte im 16. und 17. Jahrhunderte“. V tem delu sta natisnjeni poročili obeh poslancev, ki nam kažeta, da kapetan Jurišič ni bil zmožen nemščine ne v govoru ne v pisavi; svoje ime je namreč podpisaval (razven jedenkrat) cirilski; Lamberg pa ni znal zadosti slovenski, in zaradi tega je kralj dovolil poslanstvu tolmača, ki je umel in govoril vse tri jezike. Hammer-Purgstall pri-

poveduje v svojem delu: „Geschichte des osmanischen Reiches“, kako je Jurišič dvakrat govoril pred osmanskim dvorom hrvaški, a Lamberg jedenkrat nemški; zahteve, katere so predložili, spisal je vsekdar naš Kuripešič latinski.

Drugo dobo je začel Macun z možem, ki bi bil v poznejši dobi in v boljšem gmotnem položaju gotovo med slovenskimi prvaki; ta mož je Ivan Žiga Valentin Popovič, učenjak-čudak, ki se je čutil Slovenca, dasi je učil nemško slovnico in zlog nemškega jezika na Dunaju.

Ta predmet je učil petnajst let. Mnogostevilni privrženci plitvoglavega Gottscheda¹⁾ in nekateri njegovi sodruzi, kateri niso mogli trpeti nove stolice nemškega jezika, ker se jim je zdela nepotrebna, so zadevali mnogo hudega ubogemu Popoviču, a ti tesnosrčniki niso vedeli, kakšnega moža imajo med seboj. Opomnje vredno je to, da je učeni Kopitar v 51. sestavku (Kopitars kleinere Schriften ed. Miklosich) povedal Nemcem, da je Popovič za latinsko besedo „specula“ iznašel nemško besedo: „Sternwarte“, katera se sedaj rabi povsod, kjer se nemški govori.

V tej dobi je navedenih sedemnajst pisateljev, izmed katerih je poslednji Ljutomerčan dr. Josip Knolz, rojen l. 1791., ki je bil zdravnik v Solnogradu in poučeval teoretično in praktično zdravilstvo. L. 1832. je bil profesor na dunajskem vseučilišču in poznej protomedik v Dolenji Avstriji; umrl je umirovljen na Dunaju l. 1862. Spisal je več sestavkov v nemščini in v latinščini: „Institutiones medicae hygienes et semiotices generalis usui academico accomodatae.“ Ta imenitni Slovenec je bil tudi urednik letopisa: „Medizinische Jahrbücher des österreichischen Staates“ in „Oesterreichische Zeitschrift für praktische Heilkunde“ in je

¹⁾ Gottsched (Ivan Krištof) se je porodil dné 2. svečana l. 1700. ne daleč od Königsberga; od l. 1730. je bil profesor na vseučilišču v Lipsiji, umrl dné 12. grudna l. 1766. Bil je pesnik, toda suhoparen in brez pesniške domišljije. Kot ocenjevavec ima nekaj zaslug za razvoj nemškega jezika. Bil je ošaben in sila svojeglaven človek, toda koncem svojega življenja je osamel.

izdaval z dvema doktorjema v mestu Erlangen: „Deutsche Zeitschrift für die Staatsarzneikunde in Deutschland und Oesterreich.“

V drugi vrsti so tri dobe. Prva se začne s pisateljem, ki je bil najstarejši štajerski slovenski književnik. Ta pisatelj je bil jezuit Josip Hasl, rojen okoli l. 1730. ne daleč od Celja. Poslovenil je delo: „Quadragesima sancta“, katero je bil spisal o. Gabriel Hevenes, in je dal l. 1770. v Ljubljani na svetlo z naslovom „Sveti post, Kristusovim trpljenju posvečen, u vsakdanu premišjuvanje resdeljen . . .“ Kot pridigar v Ljubljani je bil po vsej pravici hud protivnik jezikovnih slabostij p. Marka Pohlina.

V tej dobi je Macun naštel sedem pisateljev, izmed katerih je poslednji Ljutomerčan Leopold Volkmer, katerega zasluge je dosti dobro ocenil.

V drugi dobi je tudi naštetih sedem pisateljev in še nekaterih učenih mož. Ne vem kako je to, da je pokojnik pozabil na neke pisatelje, ki so pisali v dajncici; akoprem so neznatni in so večinoma prelagali iz nemščine, vendar bi se bil moral spominjati jih, ker so rojeni med Muro in Dravo. Bodi mi dovoljeno jih tukaj navesti.

Davorin Veršič se je rodil l. 1779. pri sv. Rupertu v Slovenskih goricah, kakor trideset let pozneje dr. Murko. Umrl je l. 1850. v Radgoni. Iz njegovega peresa je iz nemščine prevedeni molitvenik: „Duhovni varuh za mladost.“

Anton Lah iz Jarenine, kjer se je porodil l. 1803. ter umrl l. 1861. kot župnik v Lembahu; prevel je Schmidtovo povest „Das hölzerne Kreuz“, katera ima naslov: „Leseni križec.“

Vido Rižner (1793—1861), rojen Ptujčan, bivši duhovnik v karlauski kaznilnici v Gradcu, umrl kot župnik v Gnasu, izdal je dva molitvenika: a) „Nabirki za mlade Kristjane“ in b) „Katolška mešna Knjižnica“, natisnjena l. 1828. in 1831. Prevel je tudi „Svete četiri evangelije“, pri katerem delu sta mu pomagala Koloman Kvas in Anton Murko. Ta pisatelj je hvalevreden že z bok tega, ker je pisal slovenski, dasi je kot Ptujčan, mislim,

že govoril nemški od malih nog in potlej služboval vedno na Nemškem. Bržkone ga je navêdla na to blago misel živa potreba slovenskih knjig, kar je dovolj uvidel, občujoč v kaznilnici gotovo tudi s Slovenci.

Anton Šerf (1848—1882) se je rodil na Prekmurskem v neki vasi blizu Radgone, spadajoči pod radgonsko župnijo. Kakor je Macun uvrstil med štajerske pisatelje Andreja Rejo, rojenega v Korminu na Goriškem, in Janeza Nep. Primica, ki je bil rojen 23. mal. travna l. 1785. v Zalogu na Kranjskem, a ne, kakor trdi Macun, okoli l. 1791.: istotako bi bil smel uvrstiti med nje Antona Šerfa, ki se je v Radgoni že gotovo za svoje mladosti v šoli nemščine učil in imel priliko navzeti se nemškega duha. Njega je vspodbudil na slovensko pisateljevanje gotovo pokojni Dajnko. Šerf je na več mestih kapelanoval na Štajerskem in bil slednjič župnik pri Svetinjah v ljutomerskih goricah, kjer je zbolel na umu in umrl v visoki starosti. Izdal je: 1. „Pad no zdig človeka.“ Gradec 1832; 2. Predge za vse Nedele no Svetke.“ Gradec 1835.

Na drugi strani naslovnega lista je v nemškem jeziku podeljeno dovoljenje sekovskega škofijstva, da se knjiga sme tiskati.

Poleg dovoljenja sekovskega škofijstva je pisatelju na peti in šesti strani pripisal pokojni Dajnko priporočilo, iz česar se jasno vidi, da ga je on začel bodriti na pisateljevanje. (Glej: „Zgodovino slovenskega slovstva“ II. del. Izdala in založila Mat. Slov. Spisal prof. dr. Karol Glaser, str. 183 in 184.)

Poslednji pisatelj v tej dobi je naveden Josip Lipold, pesnik, rojen l. 1786. v Mozirju, umrl kot župnik v Rečici l. 1855. Bil je na glasu kot umen sadjerejec in pesnik v tistem času po krajih, kjer je deloval.

Tretjo dobo začne pisatelj z l. 1830. ter piše, da je oni čas jako važen, ko je vlada na Dunaju mislila na to, kako bi se narodni in politični duh Madjarov ukrotil v zemljah same krone sv. Štefana. Istega leta je dal v Budimu Ljudevit Gaj¹⁾ na svetlo

¹⁾ Gaj se je porodil dné 8. mal. srp. l. 1809. v Krapini in je bil sin premožnih roditeljev. Mati mu

sestavka „Horvatzko szlavenski pravopisz“. V tem sestavku je pisatelj sprejel češki pravopis in položil temelj latinici. V tej dobi je naštel sedemnajst pisateljev, prvi je neznatni pesnik Dragotin Šamprl, ki je rano umrl. Obširno je Macun pisal o Vrazu, samo to je krivo, da je postavil dan pesnikovega rojstva 10. rožnika: pokojnik se je rodil 30. rožnika. Zeló hvalevredno je to, da je pisatelj navêl nekaj iz drugih jezikov prevedenih, a nekaj izvirnih slovenskih pesmij, izmed katerih je najobširnejša in gotovo poslednja z naslovom: „Hvala nj. ces. visokosti nadvojvodi Ivanu zapeta na den 20. januarija kakti na spomin rojstva in posvečena s ponižne podanosti od Murskih in Dravskih Slovencev.“ Ta veličastna pesem je zložena v štajersko-iztočnem narečju in je jako lepa; posebno lep je opis morske vožnje, viharja in kako se je morje zopet pomirilo. Macun pravi, da je ta oda

je bila bistroura in rodoljubna žena. V šolo je hodil v frančiškanskem zavodu v svojem rojstvenem kraju. Še zeló mlad se je seznanil s češkimi in poljskimi kronikami, kar ga je navedlo na to, da je namerjal izdati spis: „Brevis descriptio loci Krapinae“, ker ga je veselila zgodovina rojstvenega kraja. V Karlovcu je nadaljeval nauke in ondi izdal l. 1826. spis: „Die Schlösser von Krapina sammt einem Anhang von der dortigen Gegend in botanischer Hinsicht“. Najprej je v domačem, t. j. kajkavskem narečju objavljajl prve pesniške poskuse v časniku „Luni“. Zvršivši gimnazijske nauke je šel na Dunaj, a s časom na graško vseučilišče. V Gradcu je našel družbo mladih rojakov, imenujočo se „Ilirski klub“ ter se seznanil s srbskimi narodnimi pesmimi in s češkim pravopisom. Učitelja sta mu bila Muchar in Wartinger, ki ga je nagovarjal, naj dela za slovstvo v materinem jeziku. To je bil mož blagega srca!

Gaj je namerjal pisati zgodovino hrvaškega naroda ter je bil zbok tega odpotoval iz Gradca v Pešto, kjer se je nadejal, da najde kaj izvirnega gradiva za tako delo. Ni mi znano, je-li kaj našel ali ne, toda bivanje v Pešti, kjer se je seznanil z dvema imenitnima Slovakoma, z Janom Kollárjem (1793—1852) in Pavlom Josipom Šafaříkom (1795 do 1861), uplivalo je mnogo na njegovo delovanje. V Pešti je opazil, kako se Madjari dvigajo in borijo za svojo narodno stvar, in to je Gaju vzbudilo nado, da se tudi južni Slovani morajo s časom preroditi. Gaj se je zeló navdušil za Kollárjeve ideje o slovanski vzajemnosti, katere je začel pismeno in ustno razširjati.

vredna in jasna prednica veličastveno navdušenih, a težko umevnih ód, s katerimi je pet let pozneje Koseski pozdravil cesarja Ferdinanda. V tej dobi so omenjeni največji štajerski pisatelji: učenjak prof. Miklošič, Caf, Trstenjak in naš narodni pisatelj Slomšek. Poslednji pisatelj te dobe je čast. gosp. Ignacij Orožen, sedaj stolni prošt v Mariboru.

Pisatelji četrte, to je najnovejše dobe, začeli so delovati po letu 1848., med katerimi je na prvem mestu dr. Josip Krajnc. L. 1850. do 1860. so se začele rahlo in polagoma razvijati naše narodne ideje, dasi so bili pritiski silni. V tej dobi je naštetih 12 pisateljev, a nekaj, večinoma še sedaj živečih, je naštetih po abecednem redu.

V tretji vrsti so omenjeni časniki, narodno pesništvo, za katero imajo posebne zasluge nabiralci: Stanko Vraz, Oroslav Caf, Drobnič in Macun sam. Hvalevredno omenja pokojni pisatelj, da je

Dokončavši v l. 1831. svoje nauke, se je povrnil v domovino, in namera njegova je odslej bila: dati hrvaškemu slovstvu čisto drug, to je nov tok in zjediniti vsa južno-slovanska plemena v jeden slovstveni jezik. Iz one dobe je njegov rokopis: „Ueber die Vereinigung der in altillirischen Districten wohnenden Slaven zu einer Büchersprache.“

V Zagrebu je Gaj po dovršenih naukih razširjal svoje misli o preporodu hrvaškega naroda in to mu je bilo tem lože, ker je imel od narave, kakor se neredko opaža pri Hrvatih, izredni govorniški dar. Sila važno je to, da je Gaju prišlo na misel izdajati list, šireč njegove nazore. Njegovi prošnji so ustregli na Dunaju. Začel je izdajati politični list: „Novine Horvatzke“, in slovstveni: „Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka.“ Ta list so podpirali nekateri starejši in mlajši pisatelji.

L. 1839. je cesar Ferdinand dal Gaju dragocen prstan v priznanje njegove delavnosti. Ko so pa začeli Iliri naglašati svoje tirjatve, skrčila se je ta naklonjenost.

Gaj je bil ognjevit domoljub, toda neploden pisatelj in tudi ne učenjak. Bil je doktor lipskega vseučilišča. Izdajal je svoja časopisa na svojo roko ter prišel skoro v zadrego. Iskal je podpore na Dunaju in tudi v Rusiji, toda njegovi naporji niso posebno uspevali. Začeli so ga kriviti, da je slabega značaja, in temu je bilo po vsej priliki vzrok njegovo slabo gmotno stanje. Zapuščen je umrl l. 1872.

prosti narod že na koncu pesniške delavnosti, a to ni čudo, ker učitelji — sicer ne vsi — so začeli širiti že pred nekolikimi desetletji puhle prevode nemških pesmij, ki so brez pesniške vrednosti, in jalove in puste proizvode svojega nepesniškega duha med preprosto ljudstvo, a po čitalnicah in v obče pri svečanih veselicah pojó se večinoma že sedaj umetne pesmi, ki podkopujejo narodno pesništvo.

V dodatku je navedenih nekaj slovenskih umetnikov, in to je jako pohvalno, ker si nekatere slovenske umetnike prisvajajo Nemci; samo zdi se mi, da jih pisatelj omenja preveč površno. Zakaj ni pisatelj zapisal rojstvenega dné in leta glasbenih umetnikov Ivana Miklošiča in obeh bratov Ipavcev, skladateljev na glasu?

Pohvalno pa treba opomniti, da nam je pokojni Macun začuval ime jednega slovenskega umetnika, ki ga Nemci prištevajo svojcem. Ta nenavadni človek je Josip Vršič. Ni mi znano, kako je mogel tega Slovence neki vitez Pichl v knjigi: „Mittheilungen des historischen Vereins für Steiermark 1850“ prišteti med nemške umetnike. Vršič se je narodil ne daleč od Radgone na Kamni gorici, a Macun zopet ni povedal, kdaj, kar bi bil lahko pozvedel.

Vršič je bil sin ubogih roditeljev viničarjev. Ni znal ne čitati, ne pisati, še manje risati. Bil je mizar in se je sam naučil izvrstno tesati vsakovrstno orodje. Radgonski grof Wurmbbrandt je v bitvi pri Lipsiji l. 1813. izgubil nogo. Vršič je naredil zanj berglje, katere so bile mnogo boljše od dragih bergelj, katere si je grof naročal iz tujih krajev. S temi bergljami je bil grof često celi dan brez težave na lovu. Vršičeve berglje so začele s časom zelo sloveti, da so jih pošiljali v bližnje in daljnje kraje, celó v Benetke in v Varšavo. Neki knez Ahremberg si je dal napraviti pri njem štiri berglje, ker je uvidel, da so bile mnogo boljše od pariških in londonskih. Človek se mora temu čuditi, da si je Vršič vse za re-

zanje potrebno orodje delal sam po svoji glavi. Graško obrtniško društvo je pri njem dalo napraviti tako nogo, ki je bila od zgoraj do spodaj prerezana, da so se mogli obrtniki naučiti, kako je bila noga napravljena. Delal je tudi umetne roke in prste ter jih pošiljal na Bavarsko. Tega samoukega umetnika so bolj čislali tujci nego domačini. L. 1845. je bila na Dunaju občeavstrijska izložba, a ker tam nevedneži niso cenili umetnosti njegove, ni hotel več delati, začelo se mu je mešati, ostavil je svoj rojstveni kraj in okoli blodil. Dné 12. rožnika l. 1847. je umrl na nekem gūmnu v vasi Muckendorfu pri Gleichenbergu in je pokopan v Stradenu. Morebiti ga Nemci zato prištevajo svojcem, ker počiva na njihovi zemlji? Res, jako žalostno!

Nekatere slovenske pisatelje omenja Macun jako površno. Pri mnogih ni rojstvene številke, a nekaj številke je krivih. Da se je Mihael Zagajšek l. 1788. narodil, to je gotovo tiskovna pomota: kako bi kot triletni otrok mogel izdati svojo slabo slovnico. Zagajšek je rojen l. 1739., a umrl je l. 1827.

Janez Nep. Primic ni rojen ok. l. 1790., temveč dné 23. mal. travna l. 1785., a tudi umrl ni l. 1818., temveč l. 1823.

Macun tudi nikjer ne omenja, da je pokojni dr. Muršec, njegov krajan, kapelanoval pri sv. Miklavžu v ljutomerskih goricah l. 1831.—1833., kar se jasno vidi iz Vrazovih, Muršecu iz Gradca poslanih, pisem iz one dobe. In tako se bo s časom našlo marsikaj, kar sedaj ni na pravem mestu.

Dveh ali še morda več pisateljev Macun v svojem delu ni navel. Ta sta Sigismund Juvančič, rojen l. 1798. blizu Konjic, umrl dné 15. pros. l. 1845. kot dekan v Laškem trgu.

Jurij Verdinek, umrl v Starem trgu l. 1836. Spisal je molitvenik: „Vsakdanji kruh, prav lepe molituvne bukvice.“

Vendar je ta Macunova knjiga jako hvalevredno delo in častno ne samo za Štajerce, ampak za vse Slovence.

Deteljica.

(Novela. — Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

V.

„Bon giorno, signori! Ma sem ga prinesel tistega muštač!“ S tem pozdravom je stopil debeluhast brivec Morocutti v sobo „deteljice“ in odvil iz papirja dolgo, belo brado in lasuljo za Miklavža. Primeril jo je Pavlu, popravil nekoliko predivaste dlake in obsodil: „Ma se jim ga štoji dobro!“ Ko je spravil zaslužek v žep, napravil je globok poklon ter odšel.

Pri „deteljici“ je bila tedaj prava tvorinica. V srednji, največji sobi so imeli razprostrto opravo Miklavževo. Na tleh so klečali in prilepljali na razgrnjeni zlati plašč velik srebrn papirnat križ. Mize niso imeli nobene zadosti velike. Zato so si morali pomagati, kakor so vedeli in znali. Na spodnjo stran plašča so prilepili veliko solnčnato zvezdo, kakor so jo menda videli na podobi sv. Tomaža Akvinca. S to zvezdo je bil plašč dovršen. Vstali so s tal, sedli k mizici in gledali ta izdelek njim čisto tuje stroke. Kolena in hrbet so jih boleli od sitnega klečanja in pripogibanja. Prste so imeli od gumija klejaste in umazane.

„Malo bi ga bilo dobro!“ omeni Karol.

„Malo bi ga bilo pa res dobro!“ potrdi Hugon.

„Elža!“ zakliče Pavel.

V trenutku se je pojavila med vrati majhna, suha ženica. Lice ji je bilo razorano, gubasto. Zoba že dvajset let ni imela nobene več. Zato ji je brada štrlela naprej, nos se ji je obešal navzdol, tako da ni kdo ve kaj manjkalo, pa bi se bila nos in brada dotikala. Ustnice so bile izpreobrnjene na noter in s temi je vedno muzala in zmigavala kakor zajček, kadar deteljo zoblje. Gorenje telo je bilo zavito v veliko kočemajko z oguljenim ovratnikom iz pasje kožuhovine.

Krilo njeno je bila stara, častitljiva šajovka, noge so tičale v strahotnih opankah. Kljub tej vnanjosti je pa imela vendar na licu in zlasti v očeh tisti izraz dobre kmetiške ženice, ki naredi sicer vse počasi, tudi nerodno, a vendar z veliko skrbjo, natančnostjo in ljubeznijo.

„Pojdite po liter cvička!“

„Liter cvička, mhe. Brž, brž!“ je jecala starka in hitro vzela denar, ki ga ji je dal Hugon.

„Goldinar so mi dali, vedó; pa bom rekla, da ga mora dati za 40 kr. Bom rekla, moji gospodje toliko skupijo pri vas, mora biti ceneje, mhe, ne po 48, bom rekla!“

Copatala je po stopnicah varno, počasi in še vedno godrnjala o 40 in 48.

„Pavel, kako je že bilo tisto ‚Malo ga je dobro‘?“

„Saj sem že povedal. Na Bohinjski Bistrici je Primkov Tone pripeljal na ratičih pred Čučkovo žužljo drva. Po zimi je bilo, zeblo ga je in na hlodih je sedel. ‚Čuček!‘ se je zadril.

„Kogá?“ se je oglasil Čuček iz hiše in šel na prag.

„Pol litra žganja!“

„Ná ga!“ Nastavil je steklenico in vsega v dušku potrobil. Potem se je obliznil, z rokavom obrisal brke, dal steklenico nazaj in rekel važno in tehtno: „Malo ga je včasih dobro!“

Pêresce Karol predlaga vsled tega imenitnega narodnega dovtipa, dasi je žalosten, da sprejme slavna deteljica izrek Primkovega Toneja kot ‚krilato besedo‘.

„Sprejeto“, sta potrdila brez ugovora druga dva. Ko je Elža pritresla cviček, pili so že in trkali ob krilati besedi, katero so izrekli, da je bila čisto narodna, prav v bohinjsem žargonu: „Mav' ga j' dobr!“

Ko je deteljica poslala v krčmo še po drugi liter cvička in pušič se posvetovala, kako bi opravili parklja, potrka prav rahlo nekdo na vrata. Vsi so se pogledali in nihče ni takoj rekel: noter! Presenetilo jih je to trkanje. Zakaj znati je bila nežna, ženska roka. Ženskih obiskov pa niso bili čisto nič vajeni. Zakaj kdo in po kaj bi hodil v to fantovsko, preprosto opravljeno stanovanje? Trdili so vedno, da je njih stanovanje gora Athos, kamor ne stopi razven Elže, ki pa ni več ženska, ampak samo brezspolno okostje, nobena druga stvar feminini generis.

Ko se vendar po prvem hipcu vsi odzovejo ‚noter‘, stopi v sobo visoka, črno oblečena gospa in ž njo mlada hčerka.

Vsi se naglo dvignejo, poklonijo in hité gospej nasproti. Ko so na obeh straneh dovršili tiste običajne ‚pardone‘, ‚oprostite, da je tako‘, ‚oprostite, da vas nadlegujem‘, kapitulirali so slednjič prav prijazno, ponudili gospej in gospodični stola, sami so pa dvorljivo stali ob mizi, ker vsi trije na enem stolu niso mogli sedeti, več jih pa ni bilo v njih stanovanju.

Gospa je sedla na stol z neko špansko grandeco, pa vendar tako prijazno in domače, da je naredila vtisek tak, kakor ga napravi umetnik, ki vdihne najpreprostejši snovi vzvišen sijaj. Njen obraz je bil suh in precěj bled. A vsaka poteza je pričala o njeni nekdanji lepoti. Tam v kotu pri malih ustnicah so se sledile drobne, drobne gubice, kakor jih nosijo taki blagi značaji, ki mnogo trpé, duševno ali telesno, toda nikdar ne pokažejo, marveč bolest zadušé in rajši vidijo, da padajo te grenke kaplje nevidno v njih lastno srce, samo da ne pečejo drugega. Prav tesno k njej je sedla hčerka, ki je motrila Miklavževo zlato mitro in razprostrti plašč na tleh. Izpolnilo je to dekle šestnajsto leto. Bila je natančni snimek matere, samo da je krasila tiste materine lepe

obrise pomladna svežost; zdelo se je, da se na njenih licih sveti rahli, žametasti, majev prašek, katerega vidiš v jutru na odprtem cvetu, katerega še ni namočil dež, katerega se ni dotaknilo razven rose še prav nič, niti šibka nogica čebele. Izpod perzijskega šala so se ji usipali na jasno čelo, preko katerega še ni legla meglica skrbi in bridkosti,

pa tudi ne oblak strasti in nemira, naravno skodrani kostanjevi lasje, katerih nagajive čopke je večkrat popravila nazaj, ker so ji silili celó na velike plave, vedno nekoliko vlažne oči — te ljubke Rovanove Adele.

„Gospodje se zeló veliko trudite za Miklavžev večer. To bo neizrekljivo veselje za otroke!“

„Ni sile, milostljiva. Žal nam je samo, da bomo tako skromno priredili, ker nismo v tem strokovnjaki“, odvrne gospej Pavel preprosto.

„Ne bo skromno, nasprotno, prav bogata je ta oprava. Prišla sem, da bi vprašala gospe, kako naj bi bila opravljena Adela za angelčka.“

„Saj si rekla sinoči, da bi bila boljša za škrateljčka, kakor za angelčka“, izpregovorila je prvo besedo Adela. Pri tem pa je pogledala mamico tako ljubeznivo, nekako vprašujoče, češ, saj ni res, kaj ne da ne?

„Saj res, ker si mi nagajala!“

„Gospica, če bi bili taki škrateljčki, potem bi marsikoga ne bilo strah pekla.“

„Kajpa“, je smeknila Adela na Pavlov poklon, pogledala ga v nekoliko sanjave in mile oči, pa hitro, hitro se ozrla drugam in zopet gledala Miklavževo mitro.

„Peroti bo izrisal Karol, ki ima največ talenta za to. Izrezljal in uredil bo Pavel, jaz bom pa samo nadziral“, razlagal je Hugon.

„Dobro! Obleko za Adelo in Julko imamo že narejeno. V naglici smo pripravili; če ne bo ugajala, premenimo drugo leto, ako bo deteljica še cvetla.“

Gospa je vstala, Adela ž njo vred. Deteljica ju je spremila po stopnicah do vrat, kjer so se prijazno poslovili. Komaj sta bili mama in hčerka na cesti, že je Adela prijela mamino roko, pritisnila se k njej tako tesno, kot se ovije smereke bršljin, ki ne more stati, ne kvišku rasti brez opore.

Deteljica je pa hitela nazaj v sobo

„Krasno dete!“

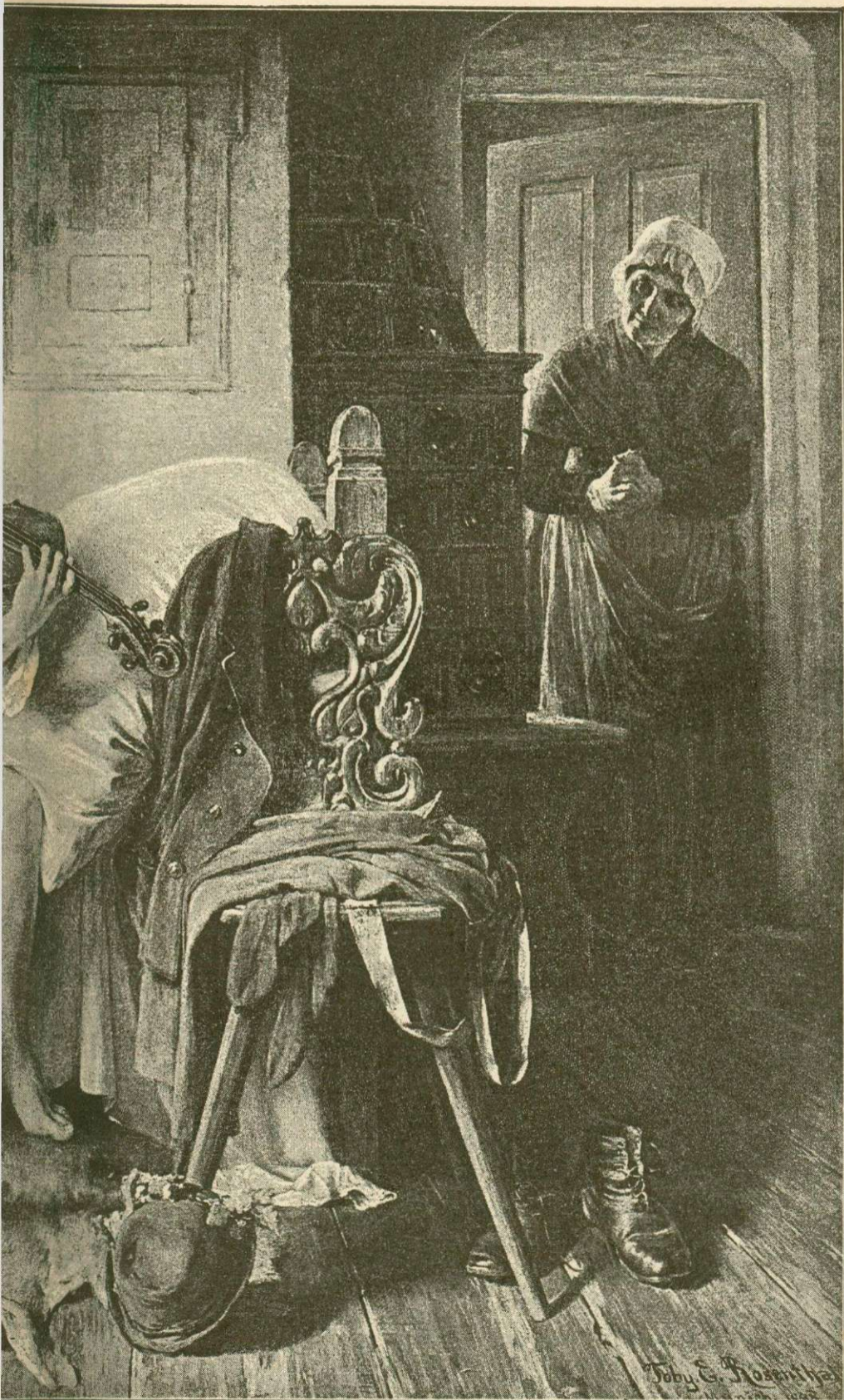
„Živ angelček!“

„Pa je ni nikoli na izpregled!“

„Vedno je pri mami.“

„Prav je tako!“

Še dva dni je bilo do četrta — do Miklavževega večera. Elža je prinesla še tretji liter cvička, ki jih je že toliko

Slikal F. E. Rosenthal.

navdušil, da so sklenili podariti tudi odrastlim darila — seveda šaljiva. Pavel, ki je bil tudi včasih tako nesrečen, da je ‚pesnikoval‘, je bil obsojen napraviti verze za vsakega gosta, kateremu pa izroči mesto angelčka parkelj šaljivo darilo.

Sklenjeno, dogovorjeno, urejeno.

Trčili so ‚mav‘ ga j' dobr' in šli k Pečarju večerjat.

VI.

Miklavžev večer! Koliko otroške poezije nam vzbuja to ime! Vsi tisti orehi, jabolka, strdenje, konjiči, punčke in zibke, vozički, bobni, sablje — vse se oživi ob tem imenu. Kako smo pričakovali tega večera, kako poslušni smo bili starišem, kako vestno molili zvečer in kako drgetali, ko smo začuli rožljanje verig, kako okameneli, ko nas je vprašal Miklavž, kako nas je nekaj davilo v grlu, da ni šla beseda skozi, — vse to se nam obnavlja ob tem spominu in vsaj za trenutek zasanjamo v dobi znoja in boja lepe sanje detinske.

Miklavžev večer! Kot nekdam nam, tako so trepetala drobna srčeca komisarjevega Ferija in Cvetke, kontrolorjevega Rajka, Gabrijele, Mirke, sodnikove Stane, Fanke, notarjeve Lavre in Mirka, pa Ivanovičeve Izi. Kako so se vlekli ti dnevi za otroke! Večno izpraševanje, nemirno pozvedovanje, molitev, prošnje, tudi jok — vse to je bilo pred Miklavževim večerom po teh naših družinah.

In prišel je tisti srečni, zaželeni četrtek. Dosti lepa, prostorna soba — malomestna dvorana — pri Pečarjevih v prvem nadstropju je bila sijajno razsvetljena. Veliki lesteneč je visel od stropa na pozlačeni veržici. Krog in krog po stenah so gorele sveče in majhne luči za zelenim, rudečim, višnjevim steklom. Ob sedmih je bila zbrana v dvorani vsa družba. Gospodje so stali ob stenah, gospe so pa sedele na usnjatem staromodnem divanu in prav takih foteljih. Vsaka je imela pri sebi deco, ki je bila vkusno opravljena, v novih krilcih in hlačkah. Znati je bilo, da so se gospe matere kosale, ka-

tera bo otroka bolj naličkala. Gospe in gospodje so glasno govorili in se smejali, otroci so pa nemo pričakovali, kaj bo. Bral si v jasnih očescih, malce odprtih ustnih toliko hrepenenja, toliko čakanja, kakor na obrazu človeka, kateremu se ima sedaj, sedaj odločiti usoda — usoda življenja ali smrti.

Nekdo krepko potrka — a h krati že odpre vrata, in sredi sobe se je elegantno klanjal družbi — ne Miklavž, ampak njegov predhodnik Faust, katerega je pa pesnik Pavel prekrstil v Mefista, najbrž zaradi rime. Na glavi je imel svetel cilindar, na nosu koščen ščipalnik, pod nosom nasukane črne brke in ostro pristriženo italijansko brado. Na fraku je imel pripeto rudečo cvetko, za vratom veliko rudečo kravato, na rokah svetlo-rujave rokavice, nizke lakove čevlje, izza katerih so včasih pogledale rudeče nogavice. V roki je imel tanko palčko s srebrno glavico. Povse pravilna seveda ni bila ta maska, a ugajala je vsem —, deteljica je hotela biti izvirna.

Ko se je Mefisto odkril, nasadil je cilindar zopet na glavo in pozdravil gospodo s tako izpremenjenim glasom, da so komaj spoznali pristava drja. Čekana:

„Poklon gospoda, slavna in jasna!
Naznanjam pokorni vam sluga,
a sluga le danes — sicer mi naloga je druga —,
saj dobro vam znan je Mefisto,
ki redko vest ima čisto.
Miklavža prihod vam povem,
ki danes darov prinaša ljudem,
darov iz nebes brez števila,
otrokom, odrastlim darila.“

Zunaj se pa začuje zvonček, rožljanje verige, stopinje.

„Posluh! Čuj, zvonček zvončká,
veriga rožljá —“

in tu je gospod pristav tako izborno zategnil oba ‚r‘-a, da so vsi občudovali slikovito predavanje stoičnega Karola.

„Miklavž že prihaja
iz svetega raja,
in spremlja ga angel in spremlja ga vrag!
Mefisto! le dobro se drži, lisjak!“

Vrata so se že odprla — med podboji se je prikazal veličasten sivček — škof Miklavž. Visoka mitra se je skoro zadela

pri vratih, in zalesketal se je zlati plašč, zasvetila srebrna palica v čarobnem svitu bengalskega ognja, katerega je Karol hitro prižgal na peči za vrati. Po celi sobi je vladala tajinstvena tihota. Celó odrastli so bili zadovoljni ali so se pa veselili sreče svojih malčkov, ki so kar okameneli. Vsakemu je obstala rokica, kjer jo je imel poprej, naj bi bila na ustkih, ali v maminem naročju, ali v bratčevi roki. Nobeno oko ni utrnilo, ustka so se še bolj odprla, da so se videli prvi beli zobki, v obraz jim je šinila za časek bledoba, ki se je pa hitro prelila v živo rudečico. Strmeli so in gledali Miklavža, gledali angelčka ob njegovi strani in zdelo se je človeku, da gleda pred sabo zborček angelcev, po katere sta prišla serafa, da razpnó še oni peruti in odplovejo proč od tužne zemlje, prvič tje gori nad zvezde.

Julka in Adela — angela — sta bili krasno opravljeni. Svilenó belo krilo je valovito objemalo nežne životke, zadaj padalo na tla in se še nekoliko raztezalo kot majhna vlečka. Izpod krila so se videli majhni čeveljčki, na katerih se je svetila zlata zvezda. Krog ledij sta imela angela višnjeva široka pasova, ki pa nista bila tesno pripeta ter sta visela ob strani kot dva široka trakova. Rokavci so bili široki, nad laketjo speti z zlatimi zaponami; krog belih rok so se svetili zlati obročki. Čez rame so se videle visoke, lepo zaokrožene zlate perutnice, med katere so se vsipali s srebrnimi in zlatimi nitkami pretkani razpuščeni lasje. Na glavi je imel vsak angel zlato kronico, na kateri je utripala spredaj briljantna zvezdica. In krona te lepote sta bila angelska obraza teh dveh deklic, obraza brez lepoticja, brez umetnih pripomočkov. Pa saj bi bil tudi vsak še tako fini prašek in še tako dišeča lepotica, s katero si često strast in razkošje daje lesk nedotaknjene, nedolžnega cveta, le stemnila in oskrunila ta čista lica.

Z veličastnim, počasnim korakom se je bližal Miklavž otrokom, poprašal tega in onega kaj malega; angelca sta jih bogato obdarovala z igračkami in slaščicami. Krče-

vito je vsak prijel darilce, strah jim je izginjal z lic, veselje je trepetalo v nežnih mišicah, zamaknjeni so bili v igrače, zamaknjeni v angelčka in pozabili so, da bivajo na svetu. Blažena nedolžnost!

Nato se je pa pričelo obdarovanje gospodov in gospej. Parkelj — Hugon — v črnem kožuhu, s črnim obrazom, dolgim rudečim jezikom in krivima rogovoma na glavi, pa z verigo prepasan in otovorjen s košem — ta hudi parkelj je prirenčal od vrat. Rad bi bil šel proti otrokom. Ali zbal se je Miklavževe palice in se renčé potuhnil v kot, kar se je otrokom tako dobro zdelo, da se je Rovnov Rajko na glas zasmel. Miklavž je pozval Mefista, naj mu predstavi može, da jih dostojno obdari. Mefisto je predstavil vsakega posebej, govoreč vedno še v verzih. Najprvo mu je predstavil profesorja Komarja, ki je bil strasten lovec, a imel je celo sezono tako smolo, da ni ubil nobene stvari. Mefisto prične pretkano laskavo pa hudomušno govoriti, kazaje na profesorja:

„Poglejte, stari ta gospod slovenski, slavni je Nimrod! Kot streljal Nimrod v Babiloni in tepel z levi se in kameleoni: tako vam ta gospod zdaj strelja, če sredi je ali nedelja.“

„Saj sicer ne utegnem“, komentiral je profesor.

A Mefisto je sedaj pomežiknil tako lakavo in poškilil na profesorja ter nadaljeval:

„A videl sem ga, da rad ajčka, ko za grmom čaka zajčka; in včasih tam zadremlje na mahu mehke zemlje.“

A zajček uhati
in srnjak rogati
lepó zbežíta
in se mu smejíta.“

Miklavž mu na to slovesno prisodi:

„Da ne bo otožen profesor stari,
naj parkelj mu zajca podari!“

Parkelj izvleče iz koša lovsko torbo, iz katere so gledali uhlji zajca, na drugi strani pa repek.

„Lopovi!“ zavpije profesor. „Mojo torbo so mi izmaknili!“

Po družbi je zavladal živahen smeh, a družbo blagoslovil, bengalski ogenj je za-
h krati radovedno čakanje, kaj koga zadene. plapolal še parkrat, zvonček je zapel, veriga
Vsak je bil obdarovan — vsakega darilo zarožljala in nebeški poslanci so izginili v
prejeto s smehom. — Naposled je Miklavž mrzlo, jasno adventno noč. (Dalje.)

Na izprehodu.

III. Voznik.

Napotim se nekoč po cesti,
nasproti pride voz težak:
z gorjačo dolgo v trdi pesti
tik konj priduša se možák.

Obstanem. S ceste stopim v travo,
opažam čudni ta prizor:
Kaj? Je voznik izgubil glavo?
Kaj? Je-li mož do cela nor?

Pozná se mu, da mu pijača
srce je vzela, vzela um,
da konjem čez hrbèt gorjača
nemilo seka moč, pogum.

Konjiča revna, strhla, suha
tiščita žalostno v komat,
ko prazna njima sta trebuha,
ko prazna rebra, gola gnjat.

„Ne, mož nemili, ne! Odjenjaj!
Kaj se ne smili ti žival?
Nikar več tega ne počenjaj!“
tako sem mu srdit dejal.

In neusmiljenec, kaj reče?
„Zato je mrha, da peljá;
pa naj trpi, če vleči neče;
jaz vlekel jej ne bom vozá.“

Nespamet! Z glavo sem odmajal,
ker sem spoznal možá modrost:
ne bom ti ukov več podajal,
ker si pretop in pa preprost.

A mislil sem pa sam pri sebi:
Ubogi, zaslepljeni mož,
saj mlati bolj še strast po tebi,
kot ti tu dvoje konjskih koč.

In vprežen si v komat železen,
v jeklene brzde obrzdan,
in voziš sam voz dvouprežen,
in vlečeš, voziš noč in dan.

Oh strast, brezsrčna si krmilka;
možake vprezaš ti, ne konj;
možem odrastlim si vodilka,
in vozijo ti voz zastonj.

Žival razumni mož uklepa,
pod svojo spravlja jo oblast;
a umnega moža pretepa
v brzdàh in jarmu slepa strast.

Razsodni človek ta pozablja,
da mu vodnica je modrost;
strast prosto voljo ugonablja,
da v prosti volji mož ni prost.

Nad brati steza strast jezike,
nad brati dviga kol in meč.
O človek, kaj da ni razlike
med tabo in živaljo več — ?

Ne čudim se, če vidim vola,
da k jarmu sam pomalja vrat,
ko čaka ga le plug in kola,
ko polje trdo gre orat.

Ne čudim topi se živali,
pač misli, da je prav tako:
da človek pak tako budali,
to pa mi čudno zdi se, to!

Napuh, pohlep, mesenost, jeza,
zavist, sovraštvo in prepir
posamnike in društva vpreza
in krha slogo, ruši mir. —

Užaljen bil sem v svoji vesti,
domov nameril sem korák,
in molil sem gredóč po cesti:
Vsaj človek, Bog, ne bodi tak!

Anton Hribar.

Vrt, vrt!

(Povest. — Spisal I. Štrukelj.)

(Dalje.)

III.

Kako žalosten je otrok, če mu podereš zgradbo, ki je malodane že dovršena in bi bila po njegovih besedah hišica! Ni to sicer kdo vé kako strašna škoda, toda otroka le boli. No pa mlad človek se kmalu potolaži. Kadar pa veliki otroci — in taki so ljudje ponajveč — delajo načrte, a jim jih kdo nepričakovano prekriža, tedaj so tudi užaljeni. Samo v tem se ločijo od otrok, da svojih namenov ne pozabijo tako brž, temveč nastopijo vsa pota, da bi jih uresničili.

Koščkova starejša hči Polona in njen mož Koprivec sta imela tudi lepe nade na dedščino po Koščku. A ne le ta dva, ampak vsakdo je pričakoval, da bo Koprivec v kratkem vse pograbil za Koščkom. Le-ta je bil že v letih, Lenčka tudi ne bo dolgo, drugih dedičev ni bilo: kdo naj bi dobil Koščkovo posestvo, če ne Polona? Kolikokrat sta se že pogovarjala z možem o tem kot o čisto dognani stvari.

„Saj midva tako ne bova uživala, pa za otroke bo dobro, lahko jih bova preskrbela“, upala je ona.

„Koprivčeva hiša je, kakor je sedaj, že trdna, toda kadar bo treba šteti doto Micki, Ančki, Lojzki, takrat se bo pa pričela majati“, govoril je zamišljeno on.

„Janezu bova dala Koščkovo, Jožek bo tukaj —.“

„Vsega ne bo mogel obdržati Janez, nekaj se bo odščipnilo za Tončka.“

„Kaj bo s tistim koščkom?“

„Še malo se prikupi —.“

„Kje neki? Kdo ti bo prodal, ko vsak tako drži svoje?“

„O jej, kdo? Ali ne veš, kako pravijo? ‚Pol sveta je na prodaj, pol se ga pa more kupiti.‘ Samo če bom imel denar, dobil bom sveta, kolikor ga bom hotel.“

„Pa bi bilo treba potem zidati. Preveč sitnostij in predrago.“

„Morda se bo kam za zeta priženil.“

„Tisto, tisto bo bolj.“

„No, pa kdaj bo še kaj, saj so še majhni! Bog ve, če ne pomrjó ali če se kaj drugega ne primeri.“

„Bog vé, res. Pa vendar misliti morava že sedaj, kako jih bova spravila h kruhu.“

„I, seveda.“

Lepi načrti so bili to, krasne nade! Kdo bi ne bil vznemirjen, če mu vse to podereš? Govorica pa, ki je prišla o Koščku précej po dnevu sv. Agate, je neusmiljeno prečrtala vse sladke upe Koprivčevih dveh.

Če je kateri pregovor resničen, tisti je prav gotovo, ki pravi: „Kar se ne stori, to se ne zvé.“ Markčeva gostilna je pač bolj na samem, pa ljudje le pridejo do nje in otroci Markčevi tudi ne strpé vedno doma, ampak radi malo pogledajo po hišah v vasi. Novica o Koščkovi monštranci je prišla prav gotovo po Markčevih na dan. Kdo je pa raznesel, da je bila Špelina Tona pri Markcu, da ji je napival Košček, ni tako lahko dognati. Lazar je bil vpričo, Krivec in Markec tudi, pa to so možje. Toda v pomenku tudi možje včasih katero rekó, dasi bi bilo pametnejše, če bi molčali. Potem je pa tudi Tona materi pravila, kaj so ji svetovali pri Markcu. Kaj če bi bila novica prišla po tej poti med ljudi?

Naj se je razvedelo kakor že, mnogo smeha in opazk se je slišalo povsod, kjerkoli so govorili o tem.

„Dovolj je že star, pa je še ves neumen.“

„Kaj ne veš, kako je to? ‚Mlada koza rada sol liže, stara pa še vrečo prejé.‘ Ej, tako je, tako.“

„Star panj šele gorí, če se vname!“

„Za Koprivca pa ne bo dobro.“

„A upirati se le ne more. Polona je prejela svoj del.“

„Pa bo pihala.“

„Bežite, bežite, to so same čenče! Saj ga Tona ne bo marala.“

„Če ima količkaj pameti, naj ga pusti, kjer je.“

„Ako pa pameti nima, potem je pa ravno za Koščka.“

„Ni treba dvakrat reči, da bi se mu še večkrat ne zmedlo.“

„Stareji ko bo —.“

„Pa bolj ko ga bo vlekel, bolj se mu bodo kolesca narobe vrtela po glavi.“

„Nevarno je, če bi tak umrl.“

„Varuje naj se.“

„Sam se ne bo. Zato naj se pa oženi, pa hudo ženo naj dobi, da ga bo trdo imela.“

„Žganje mu mora zapreti.“

„Kadar bo prav priden, naj mu ga natoči kozarček, ha-ha!“

„Ha-ha-ha!“

„Kakor tiček na vejici bi lahko dobro živel, pa si sam sitnosti nakopava!“

„Še prepirali se bodo.“

Take pa še drugačne so razdirali po hišah, in Koprivčevi otroci so kmalu domov prinesli to novico.

Polona je imela takoj solze v očeh.

„Oh, da jih ni sram!“ zajokala je. „Ljudem se pa dobro zdi, ker so tako škodoželjni!“

Koprivec je pa nekaj časa mislil, nazadnje pa dejal:

„Hm, hm, ženitev, ženitev — to ne bo nič! Veš kaj, Polona, domov boš stopila, pa jih obdeluj z lepo, naj si to iz glave izbijejo.“

„Toni bi pa obraz razpraskala! Zapeljivka! Samo za denar ji je!“

„Za kaj pa, kakor za denar!“ Nato pa brž pristavi:

„Oh, Andreju povej, bržkone še nič ne vé! Kdaj so že pravili, da se bosta vzela!“

„Pa res, Andreja bom dobila na svojo stran.“

„Največ dosežeš s tem, več kakor pri očetu s prošnjo in prigovarjanjem.“

„Bog se usmili, da so taki! Da bi le potem na kako drugo ne začeli misliti!“

„Menda vendar ne.“

„Otroci morajo stariše svariti in učiti; kdaj se je še to slišalo?“

Bilo je torej pri Koprivcu sklenjeno, da treba preprečiti zvezo Koščkovo s Tono. Polona se sicer ni rada prikazala iz hiše, ker je vedela, da jo bo vse gledalo, pa šlo ji je za lepo dedščino in zato se je premagala in šla najpoprej k Markcu nekaj stvari nakupit. Pa bi bila že še počakala, ali kak otrok bi ji bil tudi lahko donesl, kar je potrebovala, toda pozvedeti je hotela natančno, kaj so prav za prav imeli prejšnji večer z njenim očetom.

Markčevka je dejala, da ni bilo nič posebnega, a polagoma je ponovila vsako besedico, ki jo je bila izgovorila Tona in drugi.

„E, kaj to?“ sklenila je svoje pripovedovanje. „Pri pijači v veseli družbi se marsikaj reče, pa to je vse samo za šalo!“

„A vsak ne razume šale“, ugovarjala ji je Polona, „in dostikrat iz šale pride tudi resnica. Oh, škoda, da so rajnica mati umrli! Vsega tega bi ne bilo!“ Pa je odšla domov.

Od Koprivca do Koščka je pol ure hoda v lepi poti. Ta dan je bila pa gaz še slabo shojena, zato je šla Polona takoj, ko so odjeli, od doma, še pomila ni. Gredé pa je pripravljala besede, s katerimi se je mislila lotiti očeta.

„Oh, kakšna pot, kako se človek ogreje!“ dejala je pri Koščku pred pragom otepavaje si čevlje.

„Pot pa ni najboljša“, pritrtil ji je Andrej, ki je deval v veži pod kotel nova polena, kuhal je namreč žganje. „Koliko je pa po noči snega nasulo!“

„Kje so pa oče in Lenčka?“ popraša ga Polona.

„Lenčka je v hiši, oče so šli pa k živini pogledat“, odgovori ji hlapec.

„Kako se kadi!“

„Ves dim mi gre v oči, da skoro ne morem gledati. Še je južno, ne bo še konec snega.“

„Ali bodete še veliko kuhali?“

„Ne vem, mislim pa, da ne. Nekaj so pravili, da bodo prodali, kar je še namočenega po kadeh.“

„Saj bi bilo bolj pametno; še tako preveč pijó, da sami ne vedó, kaj počnó — e Bog pomagaj je z našim očetom . . .“

Potem pa prične Polona bolj tiho in skrivnostno:

„Je-li Andrej, ti pa Špelina Tona sta prijatelja?“

Andrej jo pogleda po strani, češ, kaj pa to tebi mar, vendar odvrne dvoumno:

„Kaj pa bi bilo, ko bi bila prijatelja?“

„Jaz te vprašam, če sta; le povej mi, saj ti dobro hočem.“

„I, no, sva že — kar je prav, več pa nič.“

„Pa bi jo ti vzal?“

„Zakaj pa ne?“

„Vedela sem, da si pošten človek in prav misliš, zato ti pa povem: Le trdno obljubi Toni, da se sme nate zanesti, veš, naš oče jo nekaj nagovarjajo —.“

„Oče —! Kaj jim je na misel prišlo!“

„Seveda to ni za nikamor, pa včeraj so bili s Tono pri Markcu skupaj, pa tisti Krivec in Lazar sta jih motila.“

„No, no — če se pa Tona v očeta zagleda in so ji bolj všeč kakor jaz —.“

„Ali ti nisi bogat.“

„Pa plešast tudi ne!“

„Le s Tono govori, jaz bom pa z očetom.“

„O primojdevet, kar tako pa tudi —.“

„Pst, oče gredó.“

Res, Košček je stopil v vežo in se ne malo začudil, uzrši Polono doma.

„Kaj pa ti? Pa se menda ni kakšna nesreča pripetila, da si se spustila od doma v takem snegu?“ popraševal je hčer skoro v skrbeh.

„Nič posebnega, ali pa, kakor se vzame“, odgovarjala mu je ta po ovinkih.

„Snega še prinesi, snega, Andrej, voda se je že zopet pogrela, da se ne bo godila škoda“, opominjal je nato Košček hlapca.

„Ni hudik, da bi bila že zopet gorka!“ odvrne Andrej, ki ni hotel nič kaj verjeti. „Kaj pa je, kar sem ga nasul?“

„Pa je vendar-le že pregorka.“

„Saj bi bila res kmalu, no, po zimi se hitro pomaga.“

„Oh, v tem dimu pa tudi ne bom stala“, oglasila se je Polona in šla v hišo. „Ali pridete kaj v hišo, oče?“

„Précej, samo ne za dolgo časa. Nov kotel bo treba kmalu pripraviti.“

„E, ne še tako brž“, ugovarjal mu je Andrej, „polovico sem komaj skuhal.“

„Preveč gori, prismodilo se bo!“ grajal je vnovič Košček.

„Naj majhno gori, da se vsaj ne bo tako peklensko kadilo.“

„Kar je preveč, je pa preveč; le poslušaj me!“

„I no, pa ne, če ne!“ Nevoljen je Andrej ogenj malo razmetal, jug pa je potegnil skozi dimnik in zagnal ves dim v vežo, da sta oba začela kašljati.

„Za vse ni nikoli prav! Sedaj nagaja dim, poletu je križ z vodo, ker ni moči nikoli dobiti dovolj mrzle, o hudem mrazu bi bilo še najbolje, takrat se pa koj prehladiš. Le potrpi! Kar s pitjem se oškoduj.“

„Ko bi se mi ljubilo.“

„Kaj pa ti je, saj se nisi nikoli branil pijače?“

„Vse pride nad človeka, morda se bom od sedaj.“

Košček je pogledal čudé se Andreja, češ, kaj ga je pičilo, da je tak kakor nikoli, in šel potem v hišo. Hlapec pa je ostal pri kotlu in se na tihem jezil in smejal ter jel ugibati, kaj bi utegnila Tona storiti. Skoro ga je malo skrbelo in prav resno je momljal:

„Ta dedec stari, plešasti — kaj bo to?“

V hiši pa tudi ni bilo prave jedinosti in zadovoljnosti. Polona ni tako lahko pričela, kakor si je domišljevala. Sedela je za mizo in pomagala Lenčki fižol izbirati. Košček je čakal, kaj mu bo hči prav za prav povedala; ko pa le ni hotela z besedo na dan, poprašal je kar naravnost:

„I, povej mi no po pravici, zakaj si pa prišla sem?“

„Kaj me tako težko vidite?“ zbode ga Polona.

„Kako mi to besedo presukava!“ reče oče in pogleda skozi okno; malo nevoljen pristavi: „Poprašati te menda vendar smem, po kaj si prišla?“

„Ne vem, če vam bo prav, ali ne, če se vtikam v vaše stvari?“

„No, no, no —.“

„O sinočnjem večeru prav onegavijo —.“

„Vsak zase, Bog pa za vse, tega naj bi se nekoliko bolj držali.“

„Meni pa tudi ni vse jedno, kaj kdo pravi o mojem očetu —.“

„Kaj pa poslušáš vsak strupen jezik?“

„Jaz bi se nič ne menila, ko bi vedela, kaj mislite vi.“

Nekaj časa je potem vse tiho. Lenčka je molčala, ker sploh ni bila njena navada mnogo govoriti, Košček ni odrinil nobene, ker svojega vedenja ni lahko zagovarjal, Polona pa je bila čemerna, ker je sicer že to in ono rekla, prave pa le še ne. Toda mora zvedeti, kako je, zato prime očeta odločno:

„Ali res mislite na Špelino Tono?“

„A — to te je prignalo?“ Nič drugega ne odgovori Košček.

„Torej res se bode te ženili — na stare dni?“

„Če bi se, tebe bi ne hodil prosit dovoljenja.“

„Oh, rajna mati bi se v grobu dvakrat preobrnila, ako bi vedeli, kako neumni ste!“

„Rajni in tebi ni nič mar, naj sem tak ali tak.“

„Mene je že sram med ljudi.“

„Zaradi mene se nikogar ne ogiblji; nobene take še nisem naredil, da bi bilo zoper tvojo čast.“

„Toda, oče, pomislite, saj ne potrebujete žene.“

„Sam si ne bom kuhal.“

„Ali ni Lenčka za to?“

„Kadar je.“

„Če hočete, pa pride k vam moja Micka.“

„Le doma jo imej in podučuj, mene pa pusti.“

„Da ste taki!“ in Polona začne ihteti.

„Kaj ti pa hočem?“

„Nič. Samo to vam povem, da bom zmeraj žalostna, kadar se bom spomnila, da po naši hiši hodijo tuji ljudje. Koliko let pa še mislite živeti? In po vaši smrti se domov še prikazati ne bom smela. Kaj bo pa z Lenčko?“

„Jaz se še nisem oženil. Zaradi tega, kar pa imam, ni ti treba skrbeti. Ti si prejela svoj delež. Drugo pa dam, kamor hočem! Veš, nisi sama. Kaj pa, če zapustim cerkvi? Ali kaj, če dam za večne maše? Le sitna ne bodi, da me ne raztogotiš!“

„Kaj vas še prositi ne bom smela?“

„Tvojih prošenj in svetov sem že sit. Storil bom, kar bom hotel. Če nisi imela drugega namena, rajša bi bila doma ostala!“

„O, saj bi bila, ko bi bila mislila, da vam ni moči nič dopovedati.“

„Nič. Dokler sem jaz gospodar, delal bom po svoje — kakor že bo. Res sem namerjal zapustiti vse tebi in tvojim otrokom, toda prenadležna si mi sedaj. Današnja tvoja pot je bila prav odveč in tvoje besedičenje tudi, morda bo imelo vse to še velik rep.“

„Grozite, kakor hočete — pa grem.“

Jezno se je odpravila Polona. Upala je, da bo več dosegla. Z očetom sta si jih že precej povedala, zato si za slovo nista voščila nič, z Lenčko se pa tudi ni mnogo poslavljal. Kar odvihrala je.

„Nič, pa nič, pretrdi so!“ govorila je sama s seboj. „Noben človek jih ne premakne — e, pa naj, kakor hočejo.“

V nevesele misli vtopljen pride, da še sama ni vedela kdaj, blizu hiše Špeline Tone. Samotna in slabotna s slamo krita hišica je bila njen dom. Iz veže se je slišalo vpitje.

„Kaj pa imajo?“ ugiblje Polona in stopa hitreje.

„Ti mrha ti predrzna, pri belem dnevu se mi prikrade k hiši!“ jezila se je Tonina mati Špela.

„Ali vas je hudo ugriznila?“ izpraševala jo je hči.

„Seveda me je, poglej kako kri teče!“

„Dobro, da ste jo zalotili.“

„Vse kokoši bi mi bila podavila, prav vse.“

„Pa še beži ne pred človekom! Dajte tisti trak, da vam zavežem roko!“

Spela si je izmivala roko, kamor jo je bila precěj dobro prijela lisica, ki je prišla po kokoši, s svojimi ostrimi zobmi. Kokoši so zašumele, Špela je hitro planila s plenom iz hiše in lisico, ki se ji ni nič mudilo, prijela za rep in udarila parkrat po vratu; ubiti je pa ni mogla. Tatica je popadla Špelo za roko, potem pa odbežala s plenom — s staro, rejeno kokošjo.

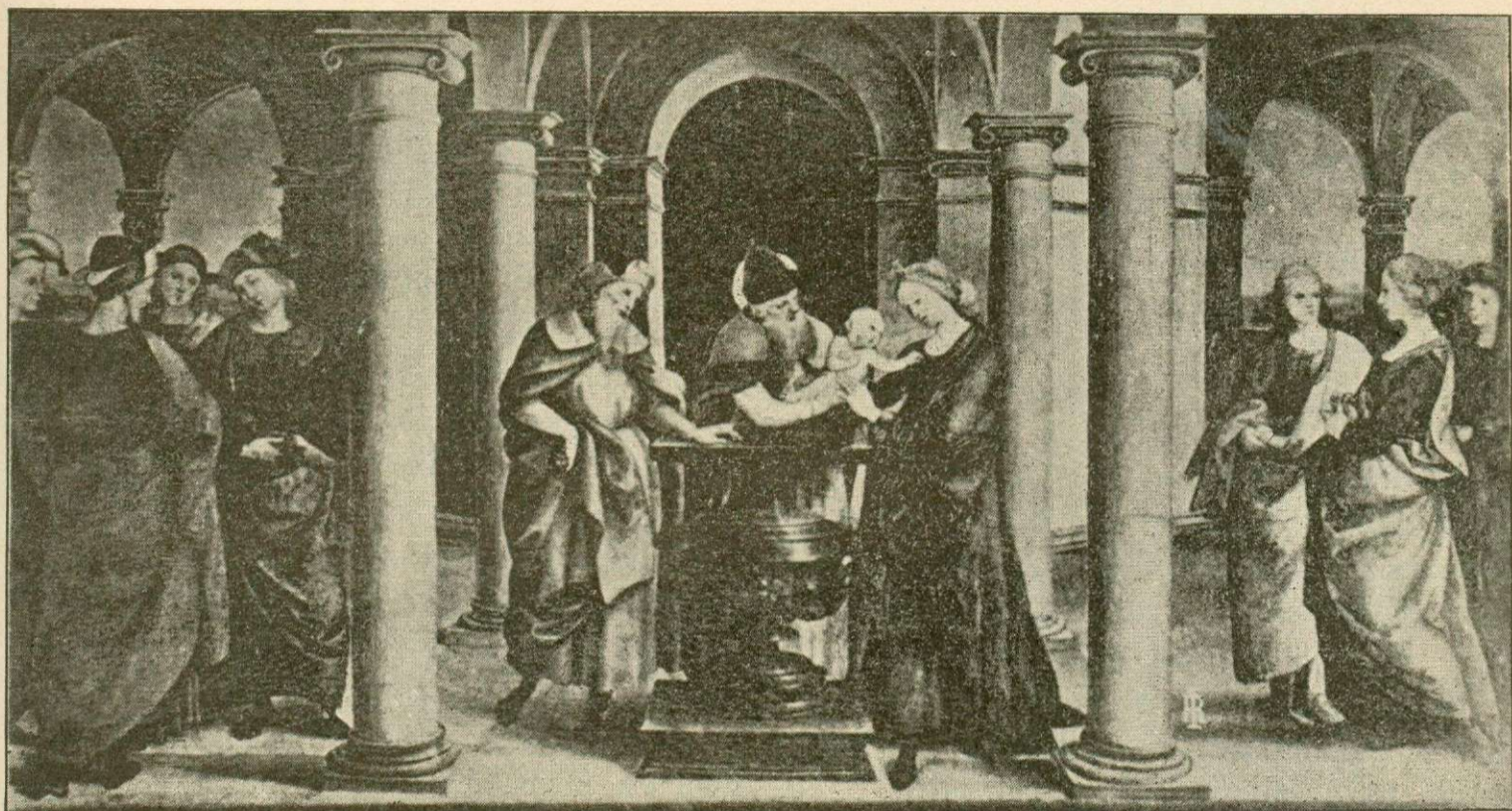
„Še bo treba paziti, vem, da bo še prišla“, govorila je v jednomer Špela, „pa drugič mi ne uide. — E, kako krvava je voda!“

Po teh besedah odpre vežna vrata in hitro vrže okrvavljeno vodo skozi vrata ter polije Polono, ki je bila takrat ravno tam.

„Oh, ne zameri, prenašlo sem naredila, nisem nalašč!“ opravičevala se je urno. „Ne zameri; kar je, je.“

„Nalašč, ali ne nalašč“, zakriči razjarjena Polona, „kaj ne, da si me le! Pa to ti povem, zaslužiš ti in tvoja punica, da bi vaji polil z gnojnico!“

Lepa beseda — pravijo — najde lepo mesto, prepir pa rodi prepir. Brž sta se za-

Darovanje v templu.

Slikal Rafael.

čeli prepirati Polona in Špela, ker sta bili obe jezni in za prepir kakor pripravljene.

„Zakaj in kdo bi mene ali mojo hčer polival z gnojnico?“ poraste Špela.

„Jaz in vsak bi vaji smel, kdor utegne“, huduje se Polona.

„Rada bi vedela, zakaj?“

„Punico vprašaj!“

„Le ti povej, ker si to sprožila!“

„No, če se delaš tako nevedno, naj ti pa jaz povem: Svojo hčer malo lepše uči, da ne bo za starci norela!“

„Oh, kako si sitna! Za sinoči misliš? Zakaj pa tvoj oče za dekletu gleda?“

„Dom in svet“ 1899, šte. 3.

„Kaj mu jih pa pošiljaš, da se mu nastavljajo?“

„Veš kaj, o nastavljanju kar lepo molči! V prodajalnico iti še ni greh.“

„Pa je treba tam pri vdovcih viseti in piti?“

„Nič hudega ni bilo.“

„Že tudi jaz poskrbim, da ne bo. Nikoli ne bo Tona pri Koščkovih, kakor gotovo tukaj stojim!“

„Do sedaj je še nisem nikomur usiljevala, in mislim, da je ne bo treba, nikamor se ji še ne mudi. In če bo ostala vedno doma, za potrebo bo že imela jesti.“

„Krompirja —.“

„In kaj drugega tudi še!“

„To ji povej, naj si mojega očeta jedenkrat za vselej iz glave izbije!“

„Nič ji ne bom pravila. Kadar se bo pa možila, če se bo kdaj, pa tebe ne bo hodila prosit dovoljenja.“

„Da je sram ni! S starci se vlačí!“

„Tebi nič mar!“

„Le potuho ji dajaj, pa lepo na plese jo vodi! Morda boš še prekmalu videla, ali je res ali ni: plesalka — jokalka!“

„Kdaj je pa plesala?“

„Kar je sinoči počela, ni nič bolje.“

„Najpametnejše je, da greš lepo domov! Nihče te ni prosil, da tukaj vpij. Misliš, da je res vse neumno, če je tvoj stari?“

„Pred svojim pragom pometaj!“

„Le umakni se mi, da bom mogla, sedaj si mi na potu.“

„Danes šele vidim, da ni nič čudnega, če zna hči tako moške loviti. Kakšen jezik imaš že ti!“

„Kakšen je pa tvoj?“

Špela je branila sebe in hčer. Polona se je znašala zaradi očeta in vsega; kdo vé, kdaj bi bili nehali, da ni Tona matere v vežo potegnila in vrata zaprla.

Še malo je pogodrnjala Polona tam za oglom, potem pa vendar-le odšla domov pravit možu, da ni skoro nič upanja.

„Vse bo šlo v tuje roke! Pa naj le gre, saj ne bo nič teknilo“, tožila je možu.

„Morda se pa le še kako skrha“, dajal ji je le-ta upanje.

„Presvoje glavni so.“

„Saj jim bo vsak odsvetoval, gospod župnik gotovo.“

„Pa bo vse zastonj. Ona buzaklada punica —.“

„Pa si rekla, da se bo Andrej —.“

„Andrej je tudi revež!“

„Če je res kaj mislil na Tono, ne bo je kar tako pustil.“

„Kaj je tega treba, kaj je tega treba! — Pa zakaj je Tona vedno doma, da jim je dan na dan pred očmi! Služit naj bi šla kam daleč, da bi je nobeden človek več ne videl!“

Polona se kar ni mogla pomiriti. Koprivec bi se bil na vse zadnje že podal, če le ni drugače, ona pa kar ne in ne. Ves večer in drugi dan je gostolela: „Oh, tako v letih že, pa ta Tona, Tona!“

Polona pa še slutila ni, da je Tona več trpela, kakor ona sama. Dekleta in žene so tiste najboljše — tak je pregovor —, o katerih se najmanj govori. Tono so prejšnje čase pustili v miru. Bogata ni bila, posebno se ni nikjer kazala, in nikdo se ni menil zanjo. Pač je kakemu mladeniču zalo deklet ugajalo, pa samo zala ni dosti, zalo se ne jé, in opustil je razven Andreja vsak misel nanjo. Ta je pa tudi samo mislil, govorila sta res da nekaterikrat, pa posebnega, prav gotovega ni bilo nič med njima. Vzela bi se bila rada, toda kdaj, tega še nista bila določila. Nekoliko sta upala, da bodeta jedenkrat par, pa še to le bolj mimogredé.

Po zadnjih dogodkih se je pa to razmerje predruščilo.

Andrej, ki se je bal, da bi mu Tone ne vzel tekmeč, začel se je v svojih mislih bolj pečati ž njo. Saj je vselej tako: dokler menimo, da kaka stvar mora biti naša, nismo v skrbeh zaradi nje; brž pa, ko se nam hoče izmakniti iz rok, poprimemo jo trdneje.

„Pa mora biti moja, če ne vem kaj!“ koval je od tega časa Andrej načrte. „In moja bo, ne pa tega —.“

Tona sama se pa ni nikamor nagnila in odločila: Andrej ji je bil ljub kakor poprej, bogata bi bila pa tudi rada.

„Zakaj ni Andrej Košček?“ želela si je včasih.

„Kajpak, prazne roke, to je velika skrb za onega ali ono, ki se ne ženi ali moža kar tje v jeden dan, brez vsega premisleka. Tudi Tona je sedaj večkrat premislila, kako hudo bi bilo, če bi imela Andreja, pa bi bil on ali ona dolgo bolna. Kaj bi kuhala, kako bi stregla bolniku? Pri Koščku bi bilo seveda drugače. — Toda, čemu bi vedno take misli imela! Za sedaj je doma, kaj pa še pride, tega tako ne more poprej vedeti. Pa z mislimi je križ, večji kakor z najsitnejšimi muhami. Muhi se skriješ, odpodiš jo

skoz okno, misel pa se vrne in vrne, če jo še tolikokrat odženeš. Toni so tudi zopet in zopet prišle misli o Koščku, njegovem lepem vrtu — pa zopet o lepem Andreju . . . Srce jo je vleklo k Andreju, nekaj drugega h Koščku.

Post je prišel in prav pust post je bil tisto leto, ker se sneg kar ni hotel umakniti. Pri Koščku je bilo pa še posebno dolgočasno. Andrej in gospodar sta večinoma le molčala. Ako bi bila zatajevala svoj jezik zaradi spokornega postnega časa, bila bi imela veliko dobička, toda govorila sta zato le najpotrebnejše stvari, ker sta dobro čutila, da sta si drug drugemu na potu. Pa povedala si tega nista nikoli. In čemu tudi? Saj sta vedela, kaj bi si še pravila?

In tudi nekaj drugega so opazovali bistrogledi sosedje: Gospodar in hlapec sta bila skoro vedno doma. Oba sta se namreč sumničila, da bi se sešel nasprotnik kje s Tono. Tega pa nobeden drugemu ni privoščil. No, pa Andrej je le semtertje kaj malega izpregovoril z izvoljenko; ob nedeljah od maše gredé je mlajši svet hitreje hodil, Košček bi ne bil mogel tekmovati ž njim, in pa vse bi ga bilo po strani gledalo, če bi se mešal med mladeniče in dekleta. Ali hudo mu je pa bilo, da bi ga hlapec popolnoma ne izpodrinil pri Toni.

„Kar od hiše bi ga dal“, dejal je že včasih sam pri sebi. Pa nekaj ga je brž ostrašilo: „Nikar, morda bi od drugod še lože hodil za njo. Ko ga imaš pri sebi, vsaj veš, pri čem si.“

Čisto nenadoma pa se je zasukala sreča na Koščkovo stran. Andrej je v prav hudem mrazu kuhal — vse je namreč Košček pokuhal doma in ni nič prodal, kakor se je bil že namenil — pa se je hudo, hudo prehladil. A bil je tudi dosti nepreviden. Pri ognju mu je bilo vroče, pa je letel ne mené se za mrzlo burjo v drvarnico po polena! Kaj bi je ne skupil! Še bolj nespametna je bila pa ta: zopet mu je lil pot po čelu, pa je šel in legel na mrzli kameniti tlak! Če bi bil iz železa, no, pa ni bil, in zato je kmalu okušal, kaj se pravi norčevati se iz zdravja. Kar

tisti suhi kašelj se ga je lotil, roke so mu odpovedale, prav za nobeno delo ni bil, še za jed ni zaslužil.

„Andrej jo bo opredel“, veselil se je skoro Košček. Bolezni mu ravno ni privoščil, toda sebi je privoščil, da mu v škodo ne bo več hodil.

Andreja je začelo skrbeti, kaj bo. Vedno bolj ga je držalo in tiščalo v prsih, pa je le čakal, da mu odleže. Najbrž bi bil zamudil pravi čas, da ga ni dobil v roke njegov dobri prijatelj Končnikov Jože. Pri podružnici, kamor so se štelj tudi Robidovčanje, je bila maša.

„Pa nekam počasi hodiš, Andrej“, obgovori Jože prijatelja.

„Počasi, pa še to težko“, zakašlja Andrej in težko zasope.

„Zakaj pa ne greš nikamor po zdravila?“

„Kam pa hočem?“

„Poskusi pri gospodu župniku; koliko so jih že ozdravili s kroglicami!“

„Meniš, da mi jih bodo dali?“

„Čemu jih pa imajo? Saj jih dobi vsak. Pa še danes moraš iti, če ne bo prepozno. Koliko časa te že nadleguje ta mora?“

„Včeraj je bilo štirinajst dnij.“

„Nič ne smeš odlašati, še danes, kakor sem rekel!“

„Naj bo, bom pa poskusil.“

Jože je imel Andreja rad, zato mu je prijateljski svetoval, čeprav se je bal, ker se je bila bolezen že precèj zastarala.

Andrej je šel od podružnice naravnost h gospodu župniku in dobil kroglice. Dolgo in težko je hodil in se že kesal, zakaj je šel na tako pot, ki bo prej ko ne zastonj; kaj pač morejo pomagati tiste drobne kroglice, pa še prav malo jih je bilo. Pa poskusil je vendar-le. In „glej hudika!“ dejal je že drugi dan veselo, „kar doli se pomika, vedno niže gre bolečina.“ Popolnoma se je pozdravil s kroglicami.

„Kaj ti nisem pravil, da poskusi?“ veselil se je ž njim vred Jože.

„Pa res nisem mislil, da ima ta hudik mali tako moč! No, je že dobro, da jo ima“, pravil je Andrej in še pristavil: „Ne vem,

kaj bi bilo, če bi me ne bil ti opomnil. Hvala Bogu in tebi!“

Po pravici se je veselil svojega zdravja, zakaj po dolgi zimi je le prišel čas dela na polju, bolnik pa za to ni. Vse je bilo pozno, ker se sneg tako dolgo ni spravil, in niso si obetali kmetje dobre letine. „Kadar sani dolgo plešejo, takrat se tanki kosi režejo“, modroval je Krivec, ko sta se z Lazarjem menila o pomladanski setvi.

„Ne rečem, jaro žito bo že še naredilo, če ne bo nesreče“, vjemal se je ž njim Košček samo na pol, „ali z ozimino pa ne bo nič. Dobra polovica je segnila.“

„Komaj bo seme.“

„Dosti več ne.“

„Kmet je revež.“

„Pa še velik.“

„Tebi bo vsaj vrt nekaj dal.“

„Kakor bo, vse je še v božjih rokah.“

O ženitvi se pa sedaj nista menila, imela sta drugih skrbij preveč.

Košček in Andrej sta že pred jednim tednom razorala za ječmen, Košček ga je

vsejal, pa na jednom kraju kar ni ozelenel in ni. Košček je pustil presevek.

„Take pa še ne, take pa še ne!“ praskal se je osupel za ušesi, „kaj pa sedaj?“

„I, še to leto boste umrli; saj veste, kaj pomeni presevek“, dražil ga je hlapec.

„Zaradi presevka ne“, odvrnil mu je gospodar, pa ne brez strahu, da bi se vendar-le utegnilo tudi kaj takega naključiti. „Drugega ne kaže, koruze bom vsejal za živino. Prazno ne bo.“

Še tisti dan sta z Andrejem sejala koruzo. Pa kakor da bi bil presevek res kaj pomenil! Ob skali, ki je molela izmed rodovitne zemlje, utrgala se je vrv-zadrgnica, in brana je tako nerodno poskočila, da je z jednim zobom priletela Koščku na nogo, predrila mu čevelj in hudo ranila nogo.

„Bog nas varuj, za nekaj časa že imam!“ vzdihnil je mož in se sesedel na zemljo.

„Da ni sreče s to njivo letos! E, arnike boste dejali na rano, čevelj se pa zašije. Nič bati!“ Andrej je povlekel sam, gospodar je pa komaj prikrevljal domov. (Dalje.)

Z Adrije.

(Zložil Anton Medved.)

1. Volosko.

Morje valovito,
tožnolepa slika
dobe naše burne.

Na obali solnčni
raste tiha mirta,
znamenje pokoja.

Dviga se ob zidih
lovor v vek zeleni,
znak nesmrtnosti slave.

Grob za grobom diči
vzvišena cipresa,
spominik vstajenja.

Veter duje z morja,
giblje se cipresa,
spominik vstajenja . . .

Bodi mi pozdravljen,
lepi svet primorski,
nekdanj dom Slovanov!

Dom čegav? Slovanov?
Ki zdaj nima tukaj
ni miru, ni slave?

2. Opatija.

Oziram se náte, Adrija divna,
samoten z nabrežnega rajskega vrta.
Oh žal, da tvoja lepota razkošna
le tistim ljudem je zmerom odprta,
katerim je zmerom odprta — mošnja!

3. Reka.

O ladija, urna poslanka,
kam daleč, kam daleč zdaj pluješ!
Nebo potemneva pred tabo,
iz dalje grmljavino čuješ,
galébi letijo na breg.

Mordà v nekaterih že urah
mogočnih valov boš igrača,
in tvojo namero usoda
z gomilo globoko poplača,
razbije ob skalne čeri.

Ne morem strmeti za tabo,
ko viješ po morski se cesti
na tem spremenljivem svetu
brez tihe in gorke bolesti.
O ladija, spremljaj te Bog!

4. Sušak.

„Hvaljen Isus!“ Amen na veke!
Kdo si mož? „Jaz? Rodom Slovak,
in prodajat nesem do Reke,
kar sem navezal doma, prosjak.“

Káko vam je rojakom Slovakom
tam med Ogri, kjer ste doma?
Često berem, da tujec lakom
hoče vam vzeti dom in duhá.

„Hvaljen Isus! Gospod častiti,
ko bi vam našo povest začel,
ne bi se mogel tako posloviti,
kot sem pozdravil, temveč bi — zaklel.“

5. Trsat.

Vihar buči in valovje besni
in blisek žareč se v oblakih užiga.
Na morju ladija sredi noči
zdaj pada z valmì, zdaj strmo se dviga.
Molitev iz ladije glasna kipi:
„Zdrava morska zvezda!“

Zasveti se hipoma južni kraj!
Svetloba se širi, do morja razširi.
To blisek ni, ta čarobni sijaj —
Madonin obraz se pokaže v okviru.
Sto glasov iz ladije vzklikne tedaj:
„Zdrava morska zvezda!“

Posine jutro. Čez mirno plan
neséjo ladijo jadra napeta.
Ko zemljo najvišji odeva dan,
glasi na Trsatu se pesem vneta.
Popeva jo zbor hvaležen, udan:
„Zdrava morska zvezda!“

6. Lošinj.

Samotni ótok sredi vodá
takó se mi zdi, kot sebi sam
dozdevam se sredi sveta.

Na milo dušo pojí me spomin,
ki nekđaj je leka iskala tu
globokih mordà bolečin . . .

Zunanje puščoben in poln je drag,
priljubljen ni veselim ljudem,
a bolnim trpinom je blag.

„Odrini mornar! Moj duh je potrč.
Ni dal ji zdravila otok Lošinj,
teló že odeva ji smrt.“

Socijalni pomenki.

(Piše *dr. Ivan Ev. Krek.*)

(Dalje.)

V družbi Karola Marxa in Friderika Engelsa se po pravici imenuje tudi Ferdinand Lassalle. Socijalna demokracija ga slavi za svojega prvaka. Ne rečemo preveč, če pravimo, da brez Lassallea bi sploh socijalne demokracije ne bilo. Teorija je pač Marxova, a to teorijo je najbolj razširjal nadarjeni Lassalle. S svojo zgovornostjo je vnel ljudstvo zanjo, na tisoče jih je pridobil s svojo agitacijo. Vreden je, da se seznanimo ž njim.

Rodil se je dné 11. mal. travna l. 1825. v Vratislavi. Oče mu je bil bogat žid — trgovec s svilo. Nadarjeni Ferdinand je v svojem rodnem mestu hodil nekaj let v gimnazijo. Predrzni, oholi, razposajeni in vrhu vsega tega še leni dečko ni bil v veselje svojim starišem. Petnajst let star je vstopil v trgovsko šolo v Lipskem, kjer je ostal samo jedno leto. Lotil se je iznova gimnazijskih študij in l. 1842. je že dovršil maturo. Že tedaj je bil poln revolucijskih načrtov. Zdravništva ali prava, k čemur ga je silil oče, ni hotel študirati, češ da sta „zdravnik in odvetnik trgovca, ki prodajata svoje znanje“. Proučeval je na vseučilišču modroslovje in se tu nasrkal Hegelovih nauk. Modroslovski temelj je dobil torej prav tam, kjer Marx in Engels. Hegelovo modroslovje je vsakomur, kdor se je vtopil vanje, vzbudilo neizmerno zaupanje v svojo duhovitost in vsled tega veliko znanstveno oholost. Pri Lassalleu so se te lastnosti pokazale še posebno. Med svojimi modroslovskimi predniki je navajal Hegel vzlasti Heraklita iz Efeza, „temnega“, kakor so ga imenovali grški modroslovci, trdeč o njem, da ga ni mogoče umevati. Tega se je lotil Lassalle in je kasneje o njem napisal večjo razpravo.

To je bila znanstvena podlaga za Lassalleovo delovanje.

L. 1844. je obiskal Lassalle večja mesta. Prišel je tudi v Pariz, kjer se je seznanil s tamošnjimi socijalisti. Verjetno je, da je že takrat stopil z Marxom v dotiko. Popolnoma gotovo pa je, da je mnogo občeval s Heinejem in ga zakladal z denarjem. Pridno je tudi prebiral *Voltairea* in *Byrona*. Heine je imel svoje prijateljske zveze tudi z Marxom. Ta zveza umazanega žida z očeti socijalne demokracije jim ne daje lepe svedočbe. Heine je imel koristi od Lassallea in je zato tudi gledal, da je dobro ravnal ž njim. V nekem pismu, pisanem dné 3. pros. l. 1845., ga priporoča Varnhagenu in ondu pravi:

„Gospod Lassalle, ki vam prinaša ta list, je mlad mož najizvrstnejših duševnih zmožnosti, najtemeljitejše učenosti, najobsežnejšega znanja z največjo bistroumnostjo, kar sem jih kdaj videl. — Izreden sin naše dobe je, ki nič neče vedeti o tistem zatajevanju in tisti skromnosti, s katero smo mi svoj čas prebrbljali.“

Te besede točno označujejo Lassallea in Heineja. Lassalle tudi sam o sebi pripoznava, da je sebi čnik. V svojem dnevniku je kot šestnajstletni mladenič, ko je bil prebral Schillerjevega *Fieska*, zapisal te-le besede:

„Ne vem, kako je; dasi sem sedaj tako revolucijsko - demokraško - republikanskega mišljenja, kot sploh kdo, vendar čutim, da bi bil na mestu grofa Lavagna ravno tako delal in bi ne bil zadovoljen, da sem prvi meščan v Genovi, marveč stegnil bi bil svojo roko po kroni. Iz tega sledi, če si pri luči ogledam to stvar, da sem samo egoist. Če bi bil rojen kot princ ali knez, bi bil s celim življenjem aristokrat. Tako pa, ko sem samo preprost meščanski sin, bom svoj čas demokrat.“

Vrh tega moramo omenjati še jedno znamenito stran Lassalleovega značaja, — nje-

govo židovstvo. Židovski duh preveva vse njegovo delovanje. Kar smo zapisali v tem oziru o Marxu, velja še mnogo bolj o njem. Bernstein, žid in socijalni demokrat, mora to naravnost priznavati¹⁾:

„Že njegov rod je vplival na vzgojo Lassalleovo močno, lahko rečemo, usodno. Tu ne govorimo morda o podedovanih lastnostih, marveč samo o tem, da je bila za Lassallea brez ugovora še v kasnejših letih mučna zavest, da je židovskega rodú — — nikdar se mu ni posrečilo, dejansko prezirati svoj rod in oprostiti se nekakšne notranje omejenosti.“

Podobno piše tudi socijalni demokrat Mehring.²⁾

Najbolj nam to dokazuje Lassalleov dnevnik. K mesenosti in dobičkaželjnosti nagnjena židovska narava odseva iz njega. Že kot petnajstleten deček je pomagal pri prešestnih spletkah. O svoji sestri razmišlja, koliko je telesno in denarno vredna. Točno je zapisoval vsak groš, za katerega je ogoljufal domače ali svoje sošolce.

Dné 1. svečana l. 1840. piše v dnevniku tele besede: „Rad bi tvegala svoje življenje, da bi osvobodil žide iz njihovih sedanjih žalostnih razmer. Celó krvniškega odra bi se ne bal, če bi mogel kaj storiti, da bi bilo moje ljudstvo zopet spoštovano. Oj, če grem za svojimi otroškimi sanjami, vedno je moja najljubša misel, da bi na čelu židov priboril jim samostojnost.“

Iz teh besedij nam je tudi razvidno, kakšna je bila in kakšna je še židovska vzgoja. Židovski otrok se v domači rodbini nasesa dobičkarskega duha.

L. 1840. so umorili židje v Damasku katoliškega misijonarja in njegovega služabnika. Zato se je vzdignilo ljudstvo proti njim; očitno so jim dokazovali, da rabijo krščansko kri. O teh dogodkih beremo v Lassalleovem dnevniku:

„Ljudstvo, ki to prenaša, je strašno; maščuje naj se, ali naj pa trpi, kar delajo ž njim. — Celó kristijani se čudijo naši leni krvi, da se ne dvignemo in da rajši ne umrjemo na bojnem polju nego na tezalnici. Ali so bile krivice, zavoljo katerih so se nekdanj dvignili Švicarji, večje? Strahopetno ljudstvo, ti ne zaslužiš boljše usode! — Zopet nespametna govorica, da židje rabijo krščansko kri. Ravno tista reč, kakor v Damasku, je tudi na Rodu in v Levovu. Da pa iz vseh kotov zemlje nastopajo s takim očitanjem, to mi pomenja, da bo kmalu dozorel čas, ko si bomo v resnici pomagali s krščansko krvjo. Aide toi et le ciel t'aidera.¹⁾ Kocka leži; igravca je treba.“

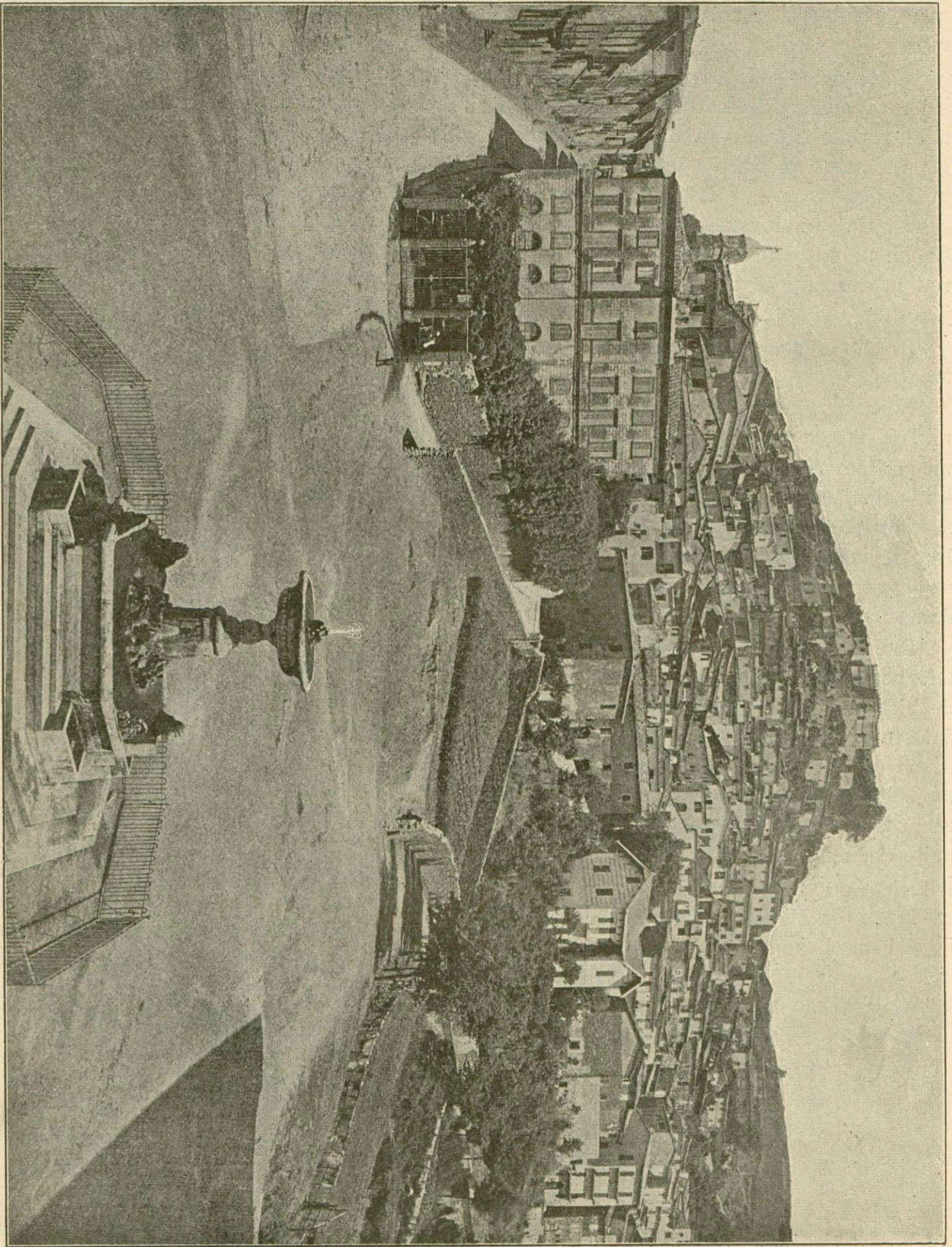
Na tem mestu ne maramo dalje razmišljati o tem, kar se samo po sebi vsiljuje v um ob takih besedah. Samo to pravimo: ta duh je nevaren krščanskemu mišljenju in življenju. Kjer gospodujejo židje, polni takega duha, tam je pozebla sreča krščanskega ljudstva. Žal, da moramo reči: ne samo v socijalni demokraciji, marveč tudi drugod: v umetnosti, v časnikarstvu, v politiki imajo židje že dolgo vodstvo v rokah. Revolucijska gibanja od l. 1848. so njihovo delo; surovo liberalstvo, gmotni, nravni in politiški razpad naših držav je njihov plod. Ob tej priliki nam bodi dovoljeno samo še to pristaviti: Da smo se zlasti južni Sloveni pokazali vselej, posebno pa l. 1848. in 1849., odločne bojavnike za pravice vladarjeve in zakonitih oblastij in da imata vsled živega spoštovanja oblastij v našem ljudstvu država in cerkev v njem najkrepkejšo obrambo, to si tolmačimo s tem, da nimamo židov med seboj. Razkrajajoči židovski element je sicer posredno tudi pri nas že pokazal svoj vpliv. Žalostne razmere: razdor, socijalna demokracija, gnilo slovstvo so posledice tega vpliva. Toda židov ni med nami, in zato se čutimo tudi še toliko krepke, da premagamo svojo bolezen.

Lassalleovega židovskega duha spoznavamo tudi iz njegovih spletk z groficom Hatzfeld. Mož te grofice — bogat plemič — je

¹⁾ Pomozi si sam, in nebo ti pomore.

¹⁾ Ferd. Lassalle's Reden und Schriften. Berlin 1892. I., str. 18.

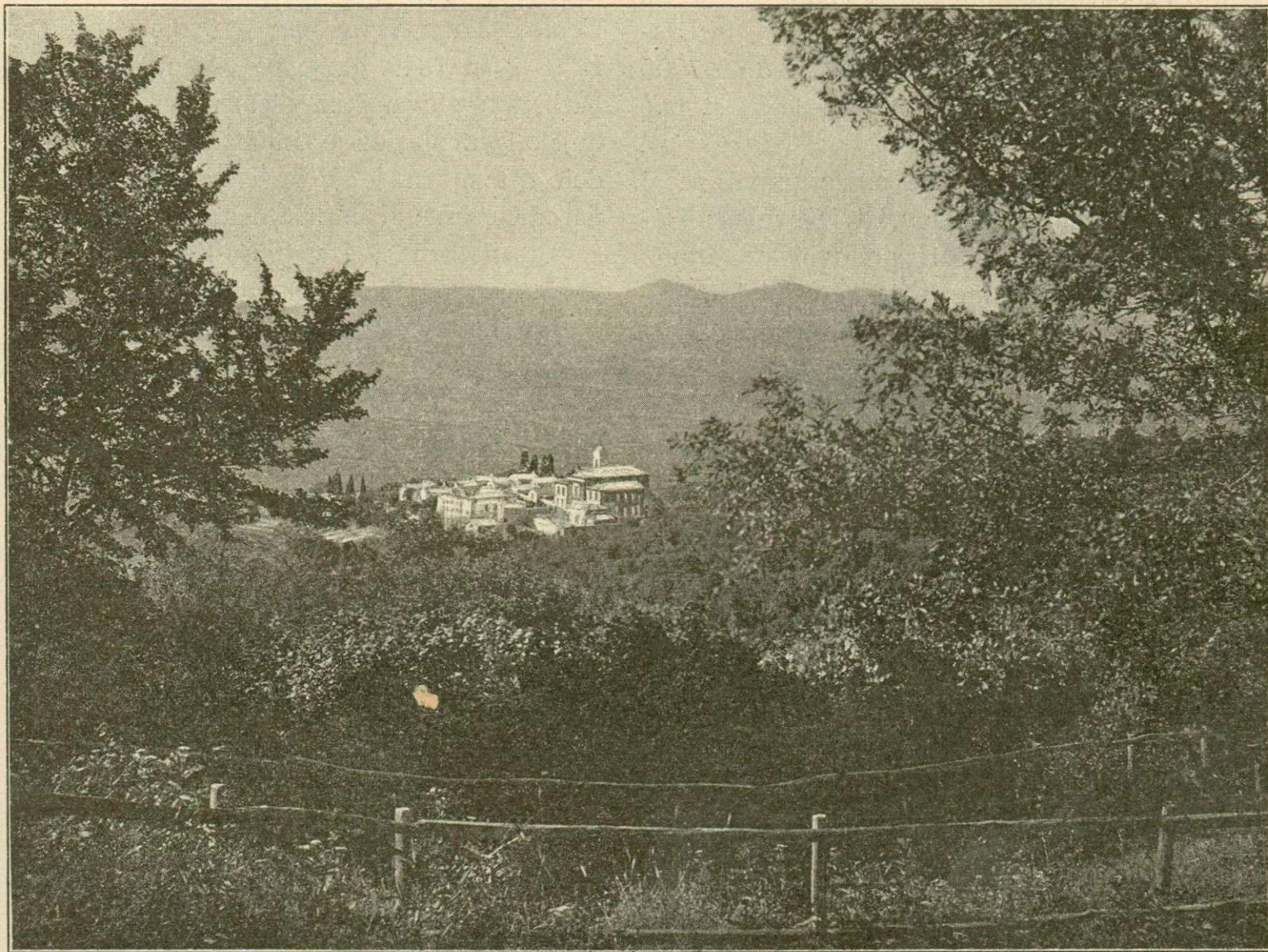
²⁾ Geschichte der deutschen Socialdemokratie. Stuttgart 1897. I., str. 390.

Rocca di Papa. (K spisu: „V albanskih gorah.“)

zeló grdo ravnal ž njo. Zakon je bil nesrečen. Težko je preiskovati, ali se je grešilo samo na jedni, ali morda tudi na drugi strani. To pa je dokazano, da je trosil knez Hatzfeld za svoje razkošno življenje ogromno denarja. Grofica, ki se je ločila od njega, se je bala, da ne bi zapravil tudi njenega premoženja. Njeni sorodniki se niso hoteli postaviti zanjo, češ da bi s tem prišlo v ne-

prilike plemiško ime. L. 1846. se seznanil ž njo Lassalle in brž sklene, da se hoče bojevati za njene pravice. Mnogo umazanega perila se je opralo v tej pravdi. Lassalle se ni ustrašil nobenega pripomočka. Podkupoval, zalezoval je na vse strani in naposled je res zmagal. A slabe strani njegovega značaja so se v teh umazanih spletkah pokazale tako silno, da ga celó njegovi prijatelji ne mo-

Samostan Camaldoli. (K spisu: „V albanskih gorah.“)

rejo opravičevati. Bernstein pravi¹⁾: „Učinkov v Hatzfeldovi pravdi se ni mogel Lassalle nikoli popolnoma oprostiti. Tega ne mislimo v ozkosrčnem smislu, morda z ozirom na njegove kasnejše ljubezenske spletke, marveč gledé na to, da je bil odslej vedno pripravljen odobravati vsako sredstvo in je porabljal, če mu je pomagalo za dosego

njegovih namenov. Tu mislimo na to, da je izgubil tisti čut za dostojnost, ki prepoveduje možu celó v najhujšem boju vsako stopinjo, ki je v nasprotju z načeli, ki jih zastopa. Zlasti se tu spominjamo, da je večkrat in najhujše ob žalostnem koncu svojega življenja izgubil dober vkus in nravno razsodnost.“

Po pravici torej lahko rečemo že z ozirom na navedena dejstva: Lassalle ni bil značaj.

¹⁾ R. t. str. 23.

L. 1848. se je Lassalle lotil politike. Revolucijski čas ga je vzdramil. Ob tej priliki je ljudstvo javno naganjal, naj se upre z orožjem v roki. Zato je bil pri sodišču obsojen na šest mesecev v ječo. Pri svojih revolucijskih agitacijah se je seznanil z Marxom, s katerim sta si ostala vedno politiška sobojevnika, dasi ni bilo med njima nikoli pravega prijateljstva.

L. 1854. se je končala Hatzfeldova pravda. Grofica je dobila mnogo premoženja, in Lassalle si je s to pravdo zagotovil letnih 7000 tolarjev dohodka. Njegova nesebičnost pač ne odseva iz tega.

Izprva se je Lassalle po tej pravdi pečal s pisateljskimi deli. Dovršil je svojega Heraklita in tudi spisal zgodovinsko dramo „Franz von Sickingen“, ki povečuje revolucijsko gibanje ob času takozvane reformacije in zlasti slavi umazanega viteza Urha Huttena; drama je sicer brez umetniške vrednosti.

L. 1859. je izšlo to delo. Tedaj se je pričela tudi vojska proti Avstriji na Laškem. Cavour in Louis Napoleon sta se zvezala, da bi pregnala Avstrijce iz Lombardije. Javno vprašanje je nastalo, kaj naj storé države v nemški zvezi, ali naj podpirajo Avstrijo, ali naj nič ne vplivajo na nobeno stran, ali naj pomagajo upornikom. Lassalle je nastopil ob tej priliki kot strasten nasprotnik avstrijske države in je v spisih in govorih zahteval, naj Nemci podpirajo Lahe. V svojem večjem delu „Der italienische Krieg und die Aufgabe Preussens“ (1859), ki je je izdal brezimno z geslom: „Eine Stimme aus der Demokratie“, se je pokazal tudi trdega Nemca. Protislovanskega mišljenja se ni mogel otresti Marx; Lassalle pa je bil v tem še hujši. Njegovo narodno mišljenje je naravnost radikalno. Kulturno-zgodovinski pomen mu odločuje gledé na razmerje med narodi. Nemci so v svoji omiki višji nego drugi, zato morajo gospodovati. Ravno tako so Italijani višji nego Slovani; zato se ne sme pustiti, da bi jim bili Italijani podložni. Tako-le pa govori v tem smislu o nas¹⁾:

¹⁾ Bernstein. R. t. str. 306, 307.

„In Avstrija? Rusija je naravno krepka barbarska država, ki jo izkuša njena samosilniška vlada toliko omikati, kolikor je to mogoče v smislu samosilniških koristij. Barbarstvo se dá tu opravičevati, ker je naroden element. Popolnoma drugače je pa z Avstrijo. Tu zastopa vlada v nasprotju s svojimi narodi barbarsko načelo, ker hoče umetno in siloma upogniti svoje omikane narode podnje. Tri velike omikane narode, Nemce, Lahe, Ogre ima v svojem obsegu. L. 1848. in 1849. jih je pa podjarmila s tem barbarsko-slovanskim elementom, da je nahujkala svoje divje in barbarske ljudske dele s tem, da je s prilizovanjem dvignila narodiče, kot so n. pr. Rusini in Rajci (Rajzen).¹⁾ Avstrija je zmagala, ker je razvnela sovraštvo teh surovih naravnih sil proti svojim kulturnim narodom. Zmagala je z bajoneti Hrvatov in Slavoncev, zmagala je, ker je Slovanom obljubila, da bo iz Avstrije napravila slovansko državo. Četudi ni mogla držati te obljube in je s tem izgubila slovansko naklonjenost, je vendar ostala zvesta več nego tristoletni omiki sovražni politiki habsburške hiše in njenemu španskemu duhu. Najnovejši sad te starodavne politike je — rimski konkordat! Kar smo morali do tedaj smatrati kot neprecenljiv sad 300 letnega splošno-nemškega, da, vsega evropskega razvoja — se je tu izdalo z jednim podpisom.“

Te besede morajo izzvati odpor vsakega poštenega Avstrijca, tem bolj pa vsakega katoliškega Slovana. A to še ni vse, kar je Lassalle delal proti Avstriji. On je naravnost trdil, da zjedinjena Nemčija, za katero je ves gorel, sploh ni mogoča, dokler se Avstrija ne razbije. Bernstein pravi o njem²⁾:

„Hotel je, da se razdrobi in uniči Avstrija, katere nemški deli naj bi bili pravi del jedne in nerazdeljene nemške republike.“

Sam tudi to namero odobrava in pravi značilno³⁾:

„Avstrijske nemške dežele se bodo preje ali sleje priklopile Nemčiji, toda pod desetkrat

¹⁾ Ime za Srbe.

²⁾ R. t. str. 59.

³⁾ R. t.

neugodnejšimi razmerami, kot pred slovesnim izločenjem Avstrije iz nemške zveze. Danes mora mirno gledati nemška država, kako v teh deželah napreduje poslovanovanje, zakaj Bismarckov način zjedinevanja Nemčije je Rusijo tako okrepil, da ima sedanja nemška politika največjo potrebo, da se ta Avstrija ohrani. Nekaj je vedno boljše nego nič. In seveda, dokler vlada v Rusiji carstvo s svojimi panslavistiškimi namerami, toliko časa ima sedanja Avstrija kot država še svojo upravičenost.“

Ta stvar se nam zdi toliko važna, da navajamo vsaj nekaj Lassalleovih stavkov¹⁾:

„Avstrija se mora raztrgati, razkosati, uničiti, zdrobiti; njen pepel se mora raztresti po vseh vetrovih. — To je jedini pot, da se Nemci zedinijo. — Ko se to zgodi, se ustanovi Nemčija. — Vse stranke morajo na vsak način, če imajo količkaj razuma same zase, sodelovati, da se zvrši za vsak slučaj

¹⁾ R. t. str. 325, 326.

neizogibni predpogoj — da se namreč uniči Avstrija.“

Če še pristavimo, da je bil Lassalle ob tem času in kasneje z Bismarckom v zvezi, nam ne bo težko napraviti prave sodbe o socialno-demokraškem gibanju, ki so je zatosili k nam nemški židje.

V znanstveni študiji bi moralo molčati srce. A ne dá nam! Tajne, uporne sile se vežejo v to, da bi uničile našo Avstrijo. Sovraštvo proti Slovanom in proti katoliški veri jim je vodilo. V dosego tega črnega namena zovejo vse sile na dan: liberalstvo zgoraj, demokraštvo med ljudstvom. Ob sedanjih dogodkih javnega življenja čutimo to bolj nego kdaj. In zato se tudi zavedamo tem bolj svoje svete dolžnosti uvrstiti se v boj proti tem sovražnikom. S svojim katoliškim prepričanjem pokažimo, da moremo pravo demokraško mišljenje — pomen ljudstva — braniti, da se moremo bojevati za svoje narodne pravice, da pa moremo pri vsem tem spoštovati zakonito oblast — državno in cerkveno. (Dalje.)

Črtice s potovanja v Afriko.

(Piše Egon Moše.)

(Dalje.)

II. Nemška vshodna Afrika.

Čudno se zdi tujcu, ki je došel iz angleške kolonije, da najde v nemški Afriki dežele, lepo organizovane, razdeljene v občine in okraje, kakor v kaki kultivirani evropski državi; ne malo se začudi, videč ondi višja oblastva, vojaštvo, stražništvo, lepa mesta s širokimi, ravnimi cestami in krasnimi hišami.

Prva postaja za nas evropske potnike v nemški Afriki¹⁾ je bilo mesto Tanga. Vozeči se na hitrem parniku vedno tik obrežja,

¹⁾ Čitatelj naj v duhu (ali na zemljevidu) preplave od Sueza Rudečo morje, naj gre mimo Adena,

smo opazili, da je dežela kaj rodovitna ter da ima živahno tropično vegetacijo. — Lepe kokosove palme, mangovo in kruhovo drevo dičijo obrežje, ki je prav do morja zarasteno z gostim grmičjem. Le redkokje smo videli golo zemljo. — V ozadju smo opazili gorovje Usambara, čegar visoko rebrovje se razteza daleč v notranjo deželo.

Indijski ‚dhauri‘ in čolničji domačinov so nam pričali, da so nam prav blizu človeška bivališča. Vendar nismo mogli precej k obrežju, ker je tu morje zelo plitvo; parnik

potem pri nosu Guardafui se zasučje proti jugu in prestopi ravnik (ekvator): kmalu pride do nemške kolonije v vshodni Afriki.

je moral pluti v velikem ovinku, predno smo dospeli v pristan. — Ponoči je sploh nemogoče, priti z ladijo k obrežju.

Ko smo se ustavili v luki, očaral nas je mamljiv prizor. Nasproti so nas pozdravljale lepe, po evropskem vkusu zidane hiše z visokimi stopnicami —, v bujnih nasadih vitke palme in druga južna drevesa. Veličasten most nam je odpiral pot od morja v mesto; prav sredi pristana leži zelen otočič, ves obrastel s palmami, nekdanje pokopališče.

Sedli smo v čolnice in se peljali do obrežja, kjer smo izstopili na kopno in šli po širokih stopnicah. Pred sabo smo uzrli starinsko portugalsko poslopje „Boma“, kjer je sedaj okrajni urad. Staro je to zidovje, vendar vsekako še dosti trdno; pred njim je črno-rudeča vojaška stražnica, in ne malo ponosno korači kraj nje vojak - zamorec. Črnci so kaj žilavi vojaki, in si mnogo domišljujejo o vojaški časti in službi.

Zadaj za „Bomo“ so prekrasni nasadi, živobojevi park. Pač je lahko napraviti todi nasade in drevorede, saj drevesca ne stanejo ne denarja ne truda; treba jih je le vtakniti v rodovitno zemljo, v kateri rastejo in uspevajo pozneje brez vrtnarjevega prilivanja.

V sredi parka je lep spominik za padle nemške pomorščake, ki so ob okupaciji kolonije žrtvovali tu življenje. Ob širokih, skrbno opravljenih cestah se vrsté v sredi med nasadi, palmami in mango-drevesi prekrasne palače. — Sploh so radi tega znamenita vshodno - afriška mesta, ker hiše v njih niso stlačene druga k drugi — po evropski šegi —, ampak stojé vsaka posebej, obkrožene s palmami in prepletene z bujnim, vijočim se zelenjem. Tu ni najti nesnage, ne ozkih zaduhlih ulic in cest, kakor v Mom-bassi, ampak vse je snažno in prostorno. Meščani namerjajo zidati novo poslopje za okrajni urad, ki bo stalo 200.000 rupij, t. j. 168.000 gld. naše veljave. Hiše zidajo ondi navadno iz lehnjaka (Tuffstein) in koralnega kamenja; ravno tako uporabljajo oboje tudi za zidanje cest.

Mesto leži večinoma poleg morja. Na glavnem trgu je prav lep hôtel „Nemški

cesar“, kjer se dviguje tudi prostorna, s pločevino pokrita tržna lopa. Vse, kar se tukaj prodaja, je namenjeno večinoma domačinom. Pisani katun za žensko obleko, dolge bele srajce za moške, stekleni biseri, mali papirčki, katere grizejo črnci namesto tobaka, in jednake malenkostne stvari vidiš tu na trgu. Naokrog trga so velike prodajalnice, kjer se kupujejo in shranjujejo poljski pridelki iz notranje dežele.

Vrlo skrbé domačini za olepšavo mesta. Starinske arabske hiše se nikakor ne smejo popraviti, podreti se morajo popolnoma in namesto njih se pozidajo nove.

V ozadju mesta je vojašnica in kaznilnica. Ta afričanska vojašnica je kaj različna od naših. Sestoji namreč iz veliko malih, dobro obzidanih hiš. Pri vsaki hiši je mala hladnica. Vsak vojak ima namreč svojo hišo, kjer stanuje ž njim tudi žena in deca.

Kaznilnica je dobro zavarovana z močnim zidom. V sredi zidovja je jednonadstropna hiša, ječa za Evropce; pri zidu so pa krog in krog ječe za zamorce. Kadar izpusté jetnike na delo, jih vklenejo osem do deset mož skupaj s težkimi verigami, tako da jim zbežati sploh ni mogoče.

Blizu postaje železnice, ki vodi iz Tange v usambarsko gorovje, stoji lepa hiša — šola. Poleg zidajo še učiteljsko semenišče, kjer se bodo izučevali nadarjeni zamorci za učitelje. — V notranji deželi namreč manjka šol in učiteljev. V šoli se učé otroci brati, pisati in računati.

V mestecu je tudi misijonska postaja; prav lepa in čedna katoliška cerkvica razveseli ti oko in srce.

Naokrog mesta so veliki nasadi, kjer raste kavovec, palme in druga drevesa. Kraj morja na obrežju so daleč na okrog raztresene hiše različnih društev in trgovskih podjetij, v drugih se izlaga blago iz pomorskih ladij.

Ko smo si nekoliko ogledali mesto, vrnimo se k morju. Po lepih stopnicah pridemo do vode, da se popeljemo k parniku. Plima je bila sicer narastla, in čolnički so bili precěj

daleč v plitvem morju. A ni nam bilo mnogo do tega; zamorec je jednega za drugim ponel v čolnič, naloživši nas na krepke rame. Deset minut pozneje smo bili že na parniku.

Vozili smo se osem ur neprestano poleg zelenega obrežja ter došli naposled v Dar-es-Salaam. Tu je glavno mesto, zajedno vladarski sedež nemške vshodne Afrike. Dočim je Tanga zelo važna za trgovino, je to mesto v trgovskem oziru neznamenito. Skoraj si ne moremo misliti lepše vožnje v pomorsko mesto, kakor je v Dar-es-Salaam. Morje ni ravno nikjer globoko, in ladija more voziti v velikem ovinku, kateri je po-

vsodi zaznamovan z bojami.¹⁾ Na desni strani se vidi krasna bolnišnica, mogočno poslopje, na levi visok jambor za signale. Dasi smo bili mestu vedno bliže in bliže, vendar nismo videli drugega kakor ti ogromni stavbi. — Morska pot nam je bila vedno ožja, dokler ni imela naposled samo 50 metrov širine; v tej ožini smo se vozili kakih 200 metrov zelo počasi in oprezno. Naposled se odpré pred našimi očmi lep pristan, ladija zdrči mirno vanj, in pred nami je Dar-es-Salaam v vsej krasoti!

¹⁾ Boja (Boje) se imenuje zasidrano znamenje (podobno sodu), ki kaže, kod smejo pri obrežju voziti ladije.

Književnost.

Slovenska književnost.

Drobtinice. XXX. letnik. Uredil dr. Frančišek Lampe. Založila Katoliška družba za Kranjsko. V Ljubljani. Natisnila „Katoliška Tiskarna“. 1898. Str. 200. — S tem zvezkom so dospеле „Drobtinice“ do 30. letnika, odkar izhajajo v Ljubljani, do 10. — Vsebinska je ta-le: Teotim ali o ljubezni božji. (Spisal sv. Frančišek Saleški.) Življenjepisi: Peter Urh. Dr. Anton Bonaventura Jeglič. Dr. Leonhard Klofutar. Dr. Andrej Čebašek. — Devica orleanska. Nekaj črtic iz Železnikov. — Družba sv. Vincencija. Marijanišče v Ljubljani. Pesmi † župnika Ant. Namreta. Ta letnik je posvečen ljubljanskemu knezoškofu dr. Ant. Bonav. Jegliču ob petindvajsetletnici mašništva.

Kateheze. Spisal Jožef Kragelj, dekan v Tolminu. II. zvezek. Z dovoljenjem prečastitega goriškega knezo-nadškofijstva. 1898. Založil Jožef Kragelj, dekan v Tolminu. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. — 8°. Str. 129. — Pred dvema letoma smo na tem mestu v št. 4. objavili poročilo o „Katehez“ I. zvezku. Sklenili smo isto z željo, „da bi kmalu prišli v dežel že drugi in tretji in mnogi naslednji zvezki“. No! in smo pričakali res — čeprav čez dolgo — II. zvezek katehez, katerega smo se oveselili jednako kot prvega. A kaže, da je i — zadnji, ker v dodatku pravi gospod pisatelj: „Kateheze so, hvala Bogu, dovršene.“ Da, po namenu pisateljevem, da jih podá samo za „prvence“, so dovršene. Ali hvaležni bi mu bili, ko bi tudi za večje učence dobili take kateheze, v tako poljudni in dobri slovenščini, tako vzorno in porabno izbrane.

— O drugem zvezku moramo se prav tako pohvalno izreči, kakor o prvem. Ne, še bolj, ker opazek, katere smo imeli pri prvem, ne moremo ponoviti tukaj. Jezik namreč je tu čistejši, lepši in pravilnejši, da nismo prebiraje nikjer mogli zaslediti spomina vredne napake. Tudi tiskovnih napak ni, razven par, ki so pa v popravo koncem omenjene. Kar nam najbolj ugaja, so kratki, jedernati stavki, kakor jih slovenščina ljubi, brez umetnega zvezovanja in kopičenja, prav kakor se mora govoriti otrokom. Da se je oziral pisatelj na liturgični del, mislimo, da ne bo nikomur v spotiko, marveč v vspodbudo, ker res je, kar pravi v dodatku, da se bodo odrastli manj odtegovali službi božji, ako že kot otroci spoznavajo in razumevajo cerkvene obrede. Saj radi opazujejo obrede in jim sledé toliko bolj, čim bolj jih razumevajo.

Katehez je 58. Ali mislimo, da se katehet ne sme zanašati, da bo res mogel tvarino vso kar tako obravnati, kakor so tu posamezne dane. Ne-katere so bolj kratke in maloobsežne, druge bolj dolge in gotovo predolge za jedno katehezo. Da bo mogel v jedni uri obdelati, da imenujemo samo par vzgledov — vseh deset božjih zapovedij ali celi očenaš — se nam zdi nemogoče. Zato naj se katehet pripravlja s pomočjo teh „Katehez“ res prav pridno, ali naj skrbi vendar, da bo mogel obdelati tvarino. Želimo koncem, naj bi prav pridno segli gospodje katehetje po teh „Katehezah“ in slušali lepi in praktični opomin, kateri je dodal gospod pisatelj. Gotovo se bo lahko veselil obilega sadú.

Ročni kašipot po Goriškem, Trstu in Istri za 1899. Sestavil Andrej Gabršček. V. letnik. Cena

60 kr. Trdo vezan 1 gld. (S pošto 5 kr. več.) — Brezplačna priloga „Soči“. V Gorici. Tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. 1898. 8°. Str. 141 + 32. — V prvem delu ima „Kažipot“ za koledarjem za tekoče leto kratek in natančen popis glavnega mesta Gorice v vseh ozirih, tako da vse najde v njem, kdor kaj želi zvedeti. — Nato so razvrščeni po redu politiški okraji goriške okolice, tolminski, sežanski, gradiščanski s svojimi sodnimi okraji.

Vrh tega nas vodi kažipot letos v Trst z okolico in mejno grofovino Istro. (Politični okraji: Rovinj, Koper, Lošinj, Pazin, Poreč, Pulj in Volosko.) Povsod nahajamo določne podatke o cerkvi, šolstvu, pošti, avtonomni in državni upravi, trgovini, obrtniji, društvih itd.

Drugi del je namenjen raznim trgovskim oglasom.

Izdajatelju moramo priznati obilo truda in poguma za tako delo. Sem in tje je pač nedostaten gledé nekaterih krajev na deželi, od katerih mu ni nihče poslal podatkov. — Ta kažipot je jako rabna in priročna knjiga za vsakega, kateri ima kaj opraviti v teh krajih.

O. H. Šalamun.

Koledar Katol. tiskovnega društva v Ljubljani za l. 1899. Namenjen zlasti slovenski duhovščini. 11. letnik. Natisnila Katoliška tiskarna. Str. 147. Cena 1 gld. 20 kr. za neude. — Poleg navadnih koledarskih stvarij prinaša letos še poučljive sestavke kakor: „Denarji tujih držav“, „Rimski papeži“, „Civilni zakon“, „O voščenihi svečah“, „Bolezni in zdravila“ ter navadno oceno nekaterih knjig. — Kakor iz imenika posnemamo, je zastopana večinoma kranjska duhovščina mimo malega števila izvenkranjske.

O. H. Šalamun.

Drugo berilo in slovnica za obče ljudske šole. Sestavila M. Josin in E. Gangl, učitelja v Ljubljani. V Ljubljani. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1897. — Menimo, da tudi najostrejši jezikoslovec ne bo mogel knjižici očitati pogrškov v jezikovnem oziru: vse je skrbno urejeno: pravopis, enklitike, raba dovršnika in nedovršnikov itd. Rokopis je pregledal tudi c. kr. okrajni šolski nadzornik prof. Levec. V jedni reči pa se ne vjemamo: gospoda sestavljavca pišeta dosledno: sonce. Znani so nam razlogi. Pleteršnikov slovar ima oboje: solnce in sonce. A po našem mnenju bi se moralo pisati tudi vok, dog itd. m. volk, dolg, če se piše sonce m. solnce. Zakaj n. pr. na Notranjskem se govori jednako: voúk, doúg, soúnce. Kakor vse kaže, zahteval bo tudi prof. Levčev pravopis obliko: sonce.

Dr. D.

Hrvaška književnost.

Slobodna zidarja u obče i u nas. Od 1848 do 1898. Napisal dr. M. Marcheti. Str. 104. Cena 50 kr. — Pisatelj dokazuje v tej knjigi, da so prostozidarji največji sovražniki katoliške vere, kakor nas

uveruje tudi Leona XIII. pismo „Humanum genus“, izdano dné 20. mal. travna l. 1884. Pisatelj dokazuje, da je pravi namen te zveze samo nekaterim udom znan, namreč od 30. stopinje naprej. Po pravici so papeži to zvezo prepovedali pod izobčenjem. Na Hrvaškem je grof Ivan Drašković l. 1773. utemeljil v Varaždinu ložo. Drugo so v Glini ustanovili graničarski častniki. (Med prostozidarji so bili celó nadškof Maks. Vrhovac in razni kanoniki. Žalostno, pa vendar verjetno na podlagi listin.)

O. H. Šalamun.

Ruska književnost.

(Konec.)

Malo je ruskih pesnikov, katerih življenje bi bilo tako bridko, kakor življenje Polonskega. — A to ga ni odvrnilo od njegove blagosti, katera se jasno izraža v njegovih stihih. Da bi si našel zaslužka, odšel je v Odeso, Tiflis, Petrograd, Varšavo; potem l. 1857. na Nemško, Švicarsko, Rim in Pariz. Tukaj se je tudi oženil, pa žena mu je kmalu umrla. V l. 1859. in 1860. je bil urednik „Ruskago Slova“, a v sušcu tega leta je vstopil kot tajnik v odbor inostranske cenzure, da si pridobi stalen zaslužek. Ostal je ob jednem sotrudnik raznih listov in izdajal posamezne zbirke svojih pesmij in romanov. V tem času so prišli na svetlo njegovi najboljši pesmotvori: „Kuznečik muzikant“, „Mimi“, „Keliot“ — v duhu Puškinovem in Lermontovem. V duhu Nekrasovovem je izdal pesmotvore: „Kazimir Veliki“, „Namuršica“, „Čto mne ona — ne žena, ne ljubovnica“, „Literaturniji vrač“ itd.

Najboljši njegovi pesniški umotvori so gotovo oni, katere je ustvaril v duhu narodne ruske lirike. Odlikujejo se s preprosto besedo, kakoršno pozna le ruska narodna lirika. „Beda propovédnik“, „I ja sin vremeni“, „Zatvornica“, „Mečtatel“, „Solnce i mėsjac“, „Kolokolčik“, „Noč v Krimu“, „Pčele“, „Prišli i stali tēni noči“ i. t. d. so postale last celega naroda, tako da ni olikanega Rusa, kateri ne bi znal katere njegove pesmi. Mnogo so jih tudi uglasbili in sedaj se pevajo med narodom. V vsakem berilu nahajamo njegove pesmi, in ruski otroci se jih učijo že v šoli. To so torej biseri ruske lirike, kateri bodo ohranili pesnikov spomin pri potomcih.

Gribovski V. M. je izdal v jednem zvezku svoje „Studenčeskije razskazi“, v katerih nam podaje male povestice iz življenja vseučilišnikov petrograjskih in pariških v latinskem okraju (quartier latin). Opisal je prav dobro dijake obeh velikih zavernih narodov.

Krilov J. A. „Basne.“ Izmed vseh ruskih pisateljev je doživel malokateri toliko izdaj, kakor priljubljeni basnoslovec Krilov. Pred seboj imamo zopet prekrasno izdajo basnij, katera je pred kratkim

izšla v Petrogradu. Obširno bijografijo je napisal P. T. Pletnev, a V. Th. Kenevič je napisal opazke pojedinim basnim, dočim je znani ruski komentator P. Smirnovski pridal pet študij o teh basnih. Pridejana sta tudi dva slovarja, v katerih so raztolmačene vse manj znane stvari.

Gnjedič P. P.: *Istorija iskusstv*. Izdaja A. F. Marksa. To je prav monumentalno delo o zgodovini umetelnostij, da se ž njim lahko ponaša ruski narod. Pravo vrednost dajejo tej knjigi slike v samem tekstu. Vseh je preko 2000 gravur in do 50 kromolitografskih podob. Vpodobljene so vse znane umetnine na polju slikarstva, kiparstva in graditeljstva. Tukaj vidimo tudi noše, bivališča, orodje vseh narodov od predzgodovinskega časa do danes. Delo obsega dvanajst knjig.

Pod uredništvom K. K. Arsenjeva in Th. Petruševskega izdaja F. A. Brockhaus v Lipskem in A. A. Efron v Petrogradu veliko rusko enciklopedijo. Vzor jima je nemški Brockhausov leksikon, samo da bo še dvakrat večji. Glavna prednost mu bo, da bodo v njem točna in obširna poročila o slovanskih stvarih, posebno pa ruskih, česar smo pogrešali v vseh nemških leksikih.

Lisak V.: *Podorožnik*. Očerki. Tu je 27 črtic, dobro pisanih v ruskem duhu. Če tudi je Lisak na slovstvenem polju šele novinec, vendar jih je sprejela kritika jako pohvalno, pričakuje, da je Lisak nov beletristični talent. Črtice so največ sentimentalne, a ne po francoskem vzoru. *V. Bučar*.

Druge knjige.

Slovenisches Lesebuch für Deutsche an Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten. — *Slovenisch-deutsches Wörterbuch zum „Slovenischen Lesebuche für Deutsche“ von Lendovšek-Štritof.* — Obe imenovani knjigi je zasnoval umrl prof. Lendovšek, a uredil, izpopolnil in dal na svetlo ji je prof. A. Štritof. Izšli sta v c. kr. založbi šolskih knjig na Dunaju l. 1897. Kdor pozna težave, ki se mora ž njimi boriti naša slovenska srednješolska mladina zlasti pri učenju nemščine in to največ zaradi nedostatka primernih čitank pa slovarjev, ta mora zavidati Nemcem na istih zavodih, ki so dobili v omenjenih knjižicah, v čitanki in slovarju, izvrsten učni pripomoček. Kako težki so n. pr. sestavki nemškega Prosch in Wiedenhoferjevega berila za nižje razrede, recimo za III. gimn. razred! In poleg tega, da so sestavki sami težki, učeni, le bolj Nemcem prikrojeni, občuti slovenski gimnazijec še drugo težkočo: brez slovarja je. Ali naj si kupi gledé pravopisa zastareli in za njegove potrebe preveliki Wolfov slovar? Ali zanj istotako predragi Janežičev-Bartelov slovar? Nemcem je vse drugače postreženo. Radovedni smo le, kdaj se bo kakšen

nemški profesor spomnil ter podal Slovencem tako praktično urejenih čitank in slovarjev? Sedaj mora naša srednješolska mladina — razven v prvem in drugem gimn. razredu, kjer se rabi nemška čitanka marljivega gosp. prof. A. Štritofa, — zajemati zaklade nemškega jesikoslovja iz istih virov, kakor nje vrstniki v nemškem Gradcu ali v Hebu gori. Da je čitanka res praktična, dokazuje to, da so sestavki vsi zanimivi, iz peres naših najboljših in najspretnjših pripovedovavcev, zlasti Fr. Erjavca, J. Jurčiča in J. Ogrinca i. dr., mikavni i po vsebini i po jeziku. Poezija sicer ni zanemarjena, vendar ji je odkazan omejen prostor, kakor zahteva namen take knjige. Jezik je vseskozi čist. Natančno je zaznamovan tudi naglas, kjerkoli je treba; morda na par krajih je napačen. Tako po naših mislih ne gré pravilno naglaševati morjé, ker narod vsaj večinoma naglašá drugače. Tudi bi kazalo izpustiti dvojne oblike v onih znanih slučajih, n. pr. lažnik in ležnik, ko se vendar v književnem jeziku splošno držimo prve; zlasti še to kaže v šolski knjigi.

Dr. D. D.

Dr. M. Murko: *Die ersten Schritte des russischen Romanes*. Habilitationsvortrag. Wien 1897. 16°. str. 21.

Skoro že trivijalni izrek, da iz malega raste veliko, velja tudi slovstvu in slovstveni zgodovini. Znanó je, kako je največji angleški in sploh svetovni dramatik Shakespeare zajel snov mnogim svojim nesmrtnim žaloigram (Romeo in Julija i. dr.) iz neznatnih knjižic, ki so krožile med preprostim ljudstvom ter se prodajale za majhne novce. Tako pa v naših dneh ves svet občuduje ruske romanopisce. Toda ali se je ruski roman v enem dnevu povspel do tolike višine? Slovstvena zgodovina, če je temeljita, če je sestavljena po filoloških načelih, dokazuje, kako majhni so bili začetki tudi ruskega romana. Zasedovati te začetke je pač trudapolno delo. Učeni g. pisatelj pojasnjuje v navedenem habilitacijskem predavanju samo v velikih potezah začetek pripovedovalnega slovstva v Rusih ter mu je namen, s tem vzgledom pokazati, kakšna bode bodoča slovanska slovstvena zgodovina. — Brez dvoma potreben migljaj slovstvenim zgodovinarjem; slovstvena zgodovina bo tako postala temeljitejša, poučnejša, če bodo le filološka načela ostala v — pravih mejah. *Dr. D.*

Die Reformation und Gegenreformation in den innerösterreichischen Ländern im XVI. Jahrhundert. Von Dr. Johann Loserth, Professor der Geschichte in Graz. Stuttgart 1898. Verlag der J. G. Cotta'schen Buchhandlung Nachfolger. 8° str. VIII+614. Cena 7 gld. 20 kr. ali 12 mark. — O tem predmetu sta izišli v nemškem jeziku dve knjigi od slavnih zgodovinarjev v Gradcu. — Naš pisatelj je razdelil knjigo v dva poglavitna dela. V prvem delu (od str. 1—284) popisuje začetek in napredek reformacije v notranje-avstrijskih deželah, t. j. po Štajerskem, Kranjskem in Koroškem, deloma tudi po

Goriškem do l. 1578., ali do tako imenovane verske pacifikacije v Mostu (Bruck) na Muri. — V drugem delu (287 — 572) pa natanko opisuje začetek protireformacije s posebnim ozirom na nekatere osebe, kakor so: K. Kratzer, I. Homberger, škof krški Krištof, jezuiti, prošt P. Muhič i. t. d. pod nadvojvodom Karolom II. do l. 1590. Kot nameček pa ima dodane priloge raznovrstne tvarine.

Vseh posameznostij posebej nam tukaj ni mogoče omenjati, ker je knjiga res obširna. Kolikor smo se prepričali, je pisana učeno in nepristransko. Zanimivo je za nas to, da je to veliko gradivo tudi za naše slovenske kraje, ker nas seznanja z našimi slovenskimi protestanti, kakoršni so n. pr. Primož Trubar in njegovi sinovi, Dalmatin, Vergerij i. t. d. Knjiga ima lep tisek in papir, in kakor pisatelj sam pravi v predgovoru, sestavljena je po dolgotrajnih študijah na podlagi do sedaj še nenatisnjenih deželnih arhivov in drugih virov. O. H. Šalamun.

Dott. Giuseppe Loschi: *Resia. Paese, abitanti, parlate*. Udine, tipogr. del Patronato. 8°. 82. str. — Znani in velezaslužni dr. J. Loschi, prof. na kr. gozdnarskem zavodu v Vallombrosi (Toskani), Slovanom povsem pravičen in naklonjen učenjak, je pod zgornjim naslovom zopet izdal za nas velezanimivo knjigo. V nji skrbno in natančno popisuje Rezijo na Beneškem, nje klasične prebivavce, njih narečje i. t. d., ter podaje na koncu tudi nekaj odlomkov iz narodne literature, katere je izcrpal iz velike zbirke prof. dokt. J. Baudouina de Courtenay: *Материалы для южнославянской диалектологии и этнографии*, in: *Резвянские тексты*. Naše delo je vse hvale vredno in velikega pomena za proučevanje slovenskih pokrajin; zato je pa Slovencem zmožnim italijanščine toplo priporočamo. Stane samo eno liro in pol in se naroča lahko tudi na Dunaju pri knjigarni Braumüller et C. T.

Razne stvari.

Naše slike.

Galileo Galilei (str. 65) nam je znan že iz 5. letnika, kjer smo objavili Galilejevo sliko na str. 433. A ker ona ni dovolj lična, podajemo tukaj lepšo. O Galileju so že mnogo pisali. Rodil se je 18. svečana l. 1564. v Pizi na Laškem. Njegova nadarjenost mu je kazala pot do matematike in fizike. V fiziki je odkril zakon istočasnosti pri nihanju, izumil hidrostato tehtnico, določil zakon prostega padca, izumil je termoskop in t. i. sorazmerno šestilo, izumil (čeprav ne prvi) daljnogled in ž njim odkril mnogo zvezd, zlasti štiri Jupitrove trabante. Ker je pretrdovratno zagovarjal Kopernikov sestav, prišel je v navskrižje s cerkveno oblastjo, kar je napravilo razne težave obema stranema. Umrl je dné 8. prosinca l. 1642. prejemši sv. zakramente in blagoslov papeža Urbana VIII. — Bil je velikan na polju vede. A kakor je marsikomu drugemu trd značaj kriv trpljenja in sitnostij, tako je bil tudi njemu. — *Ozdravel* (str. 72, 73). Ganljiva slika. Po dolgi bolezni so se vrnila moči mlademu bolniku. Prijel je za gosli, in zopet donijo; privabijo tudi mamico, da stopi v sobo in posluša glasove, ki ji oznanjajo: „Ozdravel je, ozdravel njen ljubljenec.“ — Slika „*Darovanje v templu*“ (str. 81) ne kaže nikakih posebnostij in nas samo spominja svečnice. Poslednjima slikama je pojasnilo v spisu „V albanških gorah“.

Glasba.

II. glasbeni večer so priredili učitelji „Glasbene Matice“ dné 26. prosinca v „Narodnem domu“. Vspored je bil dobro izbran, da so vse točke vzbujale zanimanje in pohvalo, bodisi 1. Niels Gade: Novelette, trio za gosli, čelo in klavir, in zadnja — 4. Mozart: kvartet za 2 gosli, vijolo in čelo — z lahkotnim in pravilnim izvajanjem, bodisi 2. Chopin: Introduction et Polonaise brillante, kjer je čelo milo pa tudi krepko donel poleg klavirja, bodisi 4. Pesmi (2)¹⁾, v katerih je gca. M. Stropnická s čustvom pevaje kazala moč in obseg svojega glasú. Občinstva je bilo primerno dovoljno število.

Kdo je za kulturo? Zanimivo stvar smo brali lani v nekem listu. Kmetje v okolici solinski, kjer je bilo starodavno mesto Salona, so se zavezali, da bodo v petih letih delali nekaj dnij zastonj za novo poslopje, v katerem se bodo ohranile starinske najdbe ondotnega kraja. Ti hrvaški kmetje pač niso sovražni kulturi in imajo za napredek starinarstva več vneme, kakor vlada, ki neče ničesar storiti. Pa naj povedó kaj takega Nemci o nemškem ljudstvu!

¹⁾ Želeli bi, da se „Vspored“ vselej natančno napové, da se naznani umetnik in umotvor, ne samo sploh, n. pr. „Pesmi“.

Pogovori.

V vabilu na naročbo v številu 24. 1. 1. je „Dom in svet“ vabil tudi „mlade pisatelje in pesnike-začetnike, da naj pošljejo svoje proizvode v pregled in presojo.“ — No, in res se nam je nabrala cela kopica takih proizvodov in „sadox mlade muze“ in kar je še takih lepih imen za izdelke mladih duhov. „Vse sorte, kar si jih 'zmislit' mor' te!“ Zato nam je težko ustrezati, ker bi vsak „naj-naprej“ rad prišel na vrsto.

Toda — na platnice? O ne! tega se bojé; večinoma vsaj. In vendar: kdo pozna neki pod skritim imenom pravega pisatelja? Mnogi si želé, da bi jim zasebno odgovarjali v pismu. Res je „Dom in svet“ v tistem vabilu nekaj takega obljubljal, a previdno pristavil: „kolikor bo čas dopuščal“. Časa pa je nekaterokrat škoda, ko bi temu in onemu odgovarjali zasebno. Ako se namreč pametna beseda tiska na platnice, vsaj nekaterim koristi, bodi, da se učé, kaj ni prav, bodi, da se zasméjejo kaki posebno lepi „pesniški misli in obliki“, bodi (in to je tudi nekaj), da se oplašijo pred enakimi — neumnostmi. Na vsak način več koristi, kakor če se le zasebno odgovori. P. Gietman pravi nekje v svoji stilistiki, „da je presojanje po drugih silno važno ne samo za začetnika, marveč tudi za onega, ki je že daleč iz šole ven. Kdor se boji dobrohotne kritike, stopi z mnogimi napakami, o katerih niti ne sanja, v javnost; ker nikdo ni v sodbi samega sebe popolnoma nepristranski in utrjen.“ Zato le želimo, da naj se tu in tam tudi kak tak, ki si je pogojno želel „zasebnega pisma“, nikar ne ujezi in ne vzlovolji, če bo bral na platnicah svojega proizvoda „obdelovanje“, ker imamo ob tem le dobre namene. Kdor pa nikakor neče odgovora na platnicah, ta naj le trdno pové, in ne bomo ga nadlegovali.

Dejali smo, da imamo lepo kopico pred seboj, nekaj celó že dalje časa. Vsega mahoma ne moremo spraviti na dan. Kaj hočemo danes vzeti, s čim letošnje pogovore začeti? Kaj, ko bi brali to-le pismice: „Oglašam se zopet s skromno pesmico, ki morda vendar najde priznanje. Se vé, da bi me to jako veselilo“ itd. Že dovolj! Kaka je ta pesmica? Stavimo jo tukaj.

V spominsko knjigo.

Kaj pišem v spominsko knjigo ti — kaj?
Da vedno le sreče obdajaj te raj,
da vedno le radost ti polni srcé
in skrito ostani ti vsako gorjé?

Le prazne, ah, bile bi take željé —
brez rane človeško še ni b'lo srcé...
Vsaj verno sledite si radost, bridkost —
nezrušen med njima postavljen je most...
Lastnost pa tud' isto imate obé —
vsaj v grob pač za nami nobena ne gré...
In prve želeti — li pena morja —
prednosti toliko za nas kdaj ima —?
Bojazni pred drugo tud' treba nam ni —
zlato baš po ognju tem lepše blišči.
A pomni zdaj — čednost nam radost sladi,
v bolesti trpljenja nas močna krepi.
In kadar ob grobu nas vse zapusti,
zvestejše na strani nam čednost stoji.
Čednost kras, bogastvo ti bodi tedaj,
in tu že okušati mogla boš raj.

„Dandanašnji dan“, kakor je nekdo pel, je moderno to, da se piše v „spominsko knjigo“. In tu se izražajo vsakovrstne misli in nesmisli. Ta pesmica ima gotovo dobro jedro in zdravo misel. To bi se smelo in moralo zapisati pač v vsako spominsko knjigo, in naj bi se bralo in — izpolnjevalo. Vendar oblike pesmi ne moremo imenovati dovršene. Ne gledé na apostrofe, katere smo že obsodili v pogovorih, moramo obsoditi tudi naglas posamezne besede, pa še bolj rime. Kar po vrsti: srcé — gorjé — željé — srcé — obé — gré — ni primerno. In v predzadnjih šestih: samo navadni *i!* *I!* moška rima mora biti res bolj *moška*. Za vajo smo poskusili Vaše misli — kolikor smo mogli — z Vašimi besedami in v Vašem merilu povedati tako-le:

V spominsko naj knjigo ti pišem? Pa kaj?
Da vedno le sreče naj cvete ti raj?
Da vedno le radost naj polni srce,
ostani neznano ti vsako gorje?
Oj, prazne te želje bi bile, to vem:
brez žali živeti ni dano ljudem.
Saj zvesto sledita si radost — bridkost,
med njima nikdar ne razruši se most.
Pa ko pod gomilo postelje nam smrt,
pot onstran je groba obema zaprt.
In prve želeti: li pena morja
mar vredna res srčnih je naših želja?
Pa druge se bati? O, — treba nam ni:
zlato se po ognju še lepše blišči!
A pomni: le čednost sladi nam radost,
prenašati boli nam daje srčnost.
Ko vsemu ob grobu zastane korak,
nas čednost le spremlja čez večnosti prag.
Če kras ves, bogastvo vse — čednost ti bo:
tu rajska že sreča nje — vrednost ti bo.

Vredno se nam je zdelo prenarediti Vašo „V spominsko knjigo“, ne kakor bi bilo tako res dobro ali jedino dobro, ampak v dokaz, da se dá Vaša misel povedati v boljši obliki. Saj je misel pač vredna, da si jo morebiti sami še, ali kdo drugi v še lepši obliki zapiše v spominsko knjigo življenja!

Gosp. A. V. Da ste nam tudi Vi poslali pesemco! Vem, da ne zahtevate, naj pride pod naš kritični nož, a tu-le na platnicah bi jo vendar-le radi videli. Torej bodi:

„Dom in svet“-u.

Pozdravljen list mi „Dom in svet“,
zate gorim — za te sem vnet;
zveselim se vselej ob tisti uri,
ko dospeš mi v stan skoz duri.

Različna je tvoja vsebina,
različno se vrsté naslovi,
povesti — pesmi so tvarina,
in prijetnih čutov so glasovi.

Sedaj gospod Medved se oglasi,
sedaj nam Hribar jo zakroži,

semtertja pa tudi včasi,
gospod Finžgar katero sproži.

Tudi kažeš prav izvrstne,
nam lepe slike raznovrstne,
povesti krasne, zanimive,
ter zgodovinsko pomenljive.

Četudi tej poeziji le še nekoliko manjka do klasicitete, vendar nismo prav zadovoljni ž njo. I no, kaj bi Vam pravili? Da so gg. Medved, Hribar in Finžgar v taki milosti pri Vas, — a nas, ki pišemo te pogovore in smo tudi nekaj pri „Dom in svet“-u, čisto prezirate! Vidite, sedaj imamo priliko, da bi se nad Vami znesli, kakor se je nedavno nekdo drug nad nami! No, pa bodi, ker ste Vi, Vam odpuščamo. (Dalje.)

V imenu znanstva.

V lanskem letniku „Dom in svet“-a smo nekoliko odgovorili oceni, katero je objavil „Zvon“ o urednikovem spisu „Cvetje s polja modroslovskega“. Ali nam more kdo zameriti, če nismo molčali ob očitaniu, ki se nam je zdelo krivično? Pričakovali smo odgovora. Prišel je. Objavil ga ni „Zvon“, ampak „Edinost“. Drugače si pač ne moremo razlagati onega spisa v „Edinosti“ o „Cvetju“, kakor da je odgovor na naš odgovor. Zakaj bi bil sicer zagledal beli dan šele letos, ko je „Cvetje“ izhajalo že pred dvema letoma?

Na to „polje“ pa ne pojdemo. Gospod „Adriaticus“ naj piše še sto takih člankov o naši knjižici, ne bomo mu odgovarjali. Občinstvo sodi samo, kaj je znanstveno pojasnilo, kaj je strast. Zato se enakih člankov ne bojimo. Gosp. „Adriaticus“-u svetujemo, naj se prikaže drugič vsaj z mirnim licem, ako hoče, da se bo kdo ž njim razgovarjal znanstveno.

Ne samo, da nas niso popolnoma nič razdražili omenjeni članki, so nam celo nekako „zadostilo“. „Rimski katolik“ n. pr. je obdeloval mnogo let školastično modroslovje, ne da bi ga nasprotniki napadali zaradi tega; „Katoliški Obzornik“ je na stališču istega školastičnega modroslovja, ne da bi ga zato grdil gosp. „Adriaticus“. A s spisom iz „Dom in svet“-a je druga! In — dostaviti treba — vendar vé zaveden Slovenec, da se n. pr. „Dušeslovje“ urednikovo opira vseskozi na pridobitve modernega dušeslovja in podaje toliko fizijološke tvarine iz novejšega znanstva, da mu je to v napako štel „Rimski katolik“. Ali so torej napadi na nas v imenu modernega znanstva?

Ako je „Cvetje“ pred „Adriaticus“-om tako malovredna muha, zakaj je pa šel nanje s kolom?

Uredništvo „Dom in svet“-a bo odslej več prostora dajalo modroslovju. Gosp. „Adriaticus“-u in „Edinosti“ pozdrav, pa — „brez zamere!“

Novim naročnikom pošljemo zastonj knjižico „Cvetje s polja modroslovskega“ (dokler nam ne poide zaloga), ako se zanjo oglase in pošljejo za poštnino znamko za 5 kr.